

Stichting tot exploitatie van het Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie

JAARVERSLAG 2017

Den Haag, 27 maart 2018

Uitsluitend voor
identificatie doeleinden
dd. 3 april 2018

INHOUDSOPGAVE

JAARVERSLAG 2017 Stichting tot exploitatie van het Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie

Bestuursverslag	2
Verslag van de Raad van Toezicht	26

JAARREKENING 2017

Balans	30
Exploitatierkening	31

Toelichtingen

Grondslagen van waardering en resultaatbepaling	33
Toelichting op de balans	35
Toelichting op de exploitatierkening	39

OVERIGE GEGEVENS

Controleverklaring	45
--------------------	----

BIJLAGE

Prestatieverantwoording t.b.v. Ministerie van OCW	47
Aanvullend overzicht inzake model t.b.v. Ministerie van OCW	48

BESTUURSVERSLAG

INLEIDING

Na de intensieve cultuurperiode 2012-2016, waarin ingrijpende bezuinigingen en herstructurering, onder meer van het museale bestel, ook niet aan de deur van het RKD voorbijgingen, is het RKD op basis van *Door kennis meer waarde* in 2017 van start gegaan met het uitvoeren van haar *Activiteitenprogramma 2017-2021*. Uitgangspunt daarvoor is de overtuiging dat de immer groeiende belangstelling voor kunst en cultuur volop kansen biedt, juist ook voor het RKD.

Met onze analoge en digitale collecties van beelddocumentatie, bibliotheek en archivalia behoren wij immers tot de belangrijkste kunsthistorische kenniscentra ter wereld en maken wij kennis en informatie over kunst van de Nederlanden in internationale context wereldwijd toegankelijk voor musea, wetenschap en publiek. Ons instituut is daarbij een gewaardeerde, want ook betrouwbare verbinder en samenwerkende partner. De kwaliteit van onze diensten en activiteiten laat zich kenmerken door de samenhang tussen onze (onderzoeks)programma's en activiteiten, door onze digitale en analoge dienstverlening, en door de intensiteit en kwaliteit van onze samenwerkingsverbanden.

In *Door kennis meer waarde* is de visie neergelegd dat het RKD onder meer een plek midden in de samenleving ambieert en zich als een ondernemend kennis- en onderzoeksinstituut positioneert door in museale en universitaire onderzoeksprogramma's te participeren, publicaties en tentoonstellingen te verzorgen en de digitale infrastructuur en toegankelijkheid te bevorderen.

Het RKD (en haar partners) hebben in 2017 hard gewerkt aan het verbreden, verdiepen en het delen van kennis en informatie over de kunsten van de Nederlanden in internationale context. Samenvattend kan worden gesteld dat in 2017 goede zijn resultaten geboekt, zeker m.b.t. de verrijking en valorisatie van (digitale) collecties, de ontwikkeling van de digitale infrastructuur en de organisatie van collectie-, tentoonstellings-, onderzoeks- en opleidingsprojecten en -activiteiten. Zo is het digitale bereik, vooral via RKD Explore (www.rkd.nl) dat eind 2014 werd gelanceerd, de laatste jaren vervijfvoudigd tot ruim 1,1 miljoen bezoekers per jaar, oftewel gemiddeld ruim 3100 bezoekers per dag.

IN BEWEGING

Aangezien de wereld om ons heen verandert, dient het RKD zich aan te passen om relevant te blijven en daarmee te zorgen voor continuïteit. Het RKD wil *inspelen op kansen, de impact van de digitale wereld* inzetten om binnen ons kennisdomein toonaangevend te blijven, en ook *meer slagkracht* genereren onder meer door meer integrale capaciteit en aandacht voor de betaalbaarheid, duurzaamheid en stabiliteit van onze digitale diensten. Het RKD is, kort gezegd, volop in beweging.

Het RKD ziet in de komende jaren als belangrijkste uitdagingen:

- 1) de transitie van fysieke naar digitale collectie-ontsluiting en de daarmee samenhangende digitale acquisitie, beschikbaarstelling, en duurzame opslag;
- 2) uitbreiding van de kennisnetwerk- en platformfunctie voor de doelgroepen;
- 3) verbetering van het fysiek beheer en behoud van de collecties, met bijzondere aandacht voor veiligheidszorg en preventieve conservering.

Om deze doelstellingen te kunnen verwezenlijken heeft het RKD in 2017 een ontwikkeling ingezet naar een programma-gestuurde organisatie om in de toekomst betekenisvol te kunnen (blijven) acteren. Onze uitgangspunten voor programmatisch werken zijn: zichtbaarheid (en bestaansrecht); cultureel ondernemerschap (en betaalbaarheid); uitvoerbaarheid (in de optiek van het RKD kunnen programmalijnen meer focus aanbrengen, bevorderen zij interne samenhang en een integrale aanpak; Profilering m.b.v. een duidelijke, eigen agenda; stimulerend en motiverend).

Dergelijk werken houdt bijvoorbeeld in dat het RKD, in nauwe samenwerking met partners, nieuwe (onderzoeks)projecten ontwikkelt, waarin de kennis die wordt gegeneerd richting geeft aan de wijze van collectioneren, presenteren en onderzoeken. Onze programma's zijn:

1. **The Impact of Masters. De kunst van inspireren.** Het RKD geeft nieuwe betekenis aan de bijdrage van kunst(enaars) van de Nederlanden..
2. **Moving Masters. De kunst van uitwisselen.** Het RKD verbindt mensen en beeldculturen van verschillende culturele achtergronden.
3. **Treasures. De kunst van het verrijken.** Het RKD maakt verborgen schatten zichtbaar en betekenisvol voor haar doelgroep. Daarmee wordt niet alleen de zichtbaarheid van het RKD vergroot, maar ook haar maatschappelijke relevantie.
4. **Kunstlab. De kunst van delen en vermenigvuldigen.** Het RKD is de digitale verbinder van musea, onderzoekinstellingen, professionals en liefhebbers voor het delen van de kunst van de Nederlanden. In 2017 is een meerjaren-traject gestart voor de ontwikkeling van een nieuw *Digitaal Huis voor de kunstgeschiedenis*. Hiervoor wordt vanaf medio 2018 ook de volledige beeldcollectie van het RKD, geschat op zo'n zes miljoen reproducties en metadata, wereldwijd voor nader onderzoek toegankelijk gemaakt.
5. **Connections.** De kunst van verbinden en ontmoeten. Het RKD: het huis voor kunst en kunstgeschiedenis

UNIEKE POSITIE

Het RKD beheert een internationaal vermaarde rijkscollectie, die betrekking heeft op de beeldende kunsten van de Nederlanden in internationale context vanaf ca. 1200. De objecten hebben vooral een hoge *informatiewaarde* en zijn – door hun onderlinge samenhang – een onmisbare bron voor kunsthistorisch en geesteswetenschappelijk onderzoek.

Daarbij heeft het RKD in de verschillende domeinen en velden een meer onafhankelijke en tegelijkertijd samenbindende positie. Het RKD staat, als 'ondersteunend instituut met een museale taak', immers middenin de driehoek van musea, universiteiten en publiek. Binnen deze kennisinfrastructuur verrichten wij onderzoek en leveren en ontvangen wij kennis en informatie. Het RKD is dan ook complementair aan zijn doelgroepen, afkomstig uit de volgende domeinen:

1. *vertegenwoordigers uit de kunst- en cultuursector:* musea, universiteiten en kennisinstututen;
2. *vertegenwoordigers uit de kunst- en cultuursector:* kunsthandel en veilingwezen;
3. *cultuurdragers,* waaronder particuliere verzamelaars;
4. *studenten* (in de geesteswetenschappen);
5. een breder, *in kunst en cultuur geïnteresseerd publiek,* op zoek naar verdieping.

HUISVESTING

Ten aanzien van een, overigens zeer gewenste, nieuwe huisvesting werkte (en werkt) het RKD nauw samen met het Rijks Vastgoed Bedrijf (RVB) en het ministerie van OCW voor het vinden van een nieuw *Huis voor de kunstgeschiedenis*, liefst gelegen in het Museumkwartier van Den

Haag. In 2017 zijn hiervoor bemoedigende stappen gezet. Zo is een programma van eisen ontwikkeld waarmee de nodige inpassingsstudies verricht konden worden. Niet minder dan drie panden werden doorgelicht. Deze intensieve werkzaamheden hebben er toe geleid dat het RKD anno 2017-18 een veel beter 'beeld' heeft wat het RKD als 'Huis voor de kunstgeschiedenis *kan* zijn en wat zij aan haar doelgroepen zou *kunnen* bieden. In de tweede helft van 2017 is, i.s.m. het RVB en OCW, de aandacht verlegd naar een rijksmonumentaal pand in de binnenstad van Den Haag en is een haalbaarheidsstudie in voorbereiding. Het RKD kiest er bewust voor deze studie in nauw overleg met RVB en OCW uit te laten voeren.

Naar het zich nu laat aanzien zou deze unieke huisvesting het RKD de kans bieden de missie en doelstellingen uit te dragen en een veel sterkere profilering en positionering van ons kennisinstituut voor zijn doelgroepen betekenen.

VALORISATIE EN DIGITALISERING

Wij beschouwen digitale dienstverlening digitale duurzaamheid, kwaliteit van informatie (metadata), interactiviteit en gebruikersvriendelijkheid van het grootste belang. In aansluiting met de *Digitale Agenda* en de ontwikkelingen met betrekking tot het semantische web om 'ongelijke' kunsthistorische data en informatie doorzoek- en vindbaar te maken, werkt het RKD voor het gehele kennisdomein aan de ontwikkeling van digitale collecties, waarin belangrijke facetten voor het

kunsthistorisch onderzoek naar Nederlandse beeldende kunst worden vastgelegd en aan elkaar verbonden.

Onze collecties zijn doorzoekbaar gemaakt via RKDexplore. Een systeem dat door de verschillende datasets heen zoekt en verschillende mogelijkheden aanbiedt om zoekopdrachten te verfijnen. Uiteraard maken wij gebruik van gecontroleerde terminologieën om deze informatie gestructureerd en diepgaand te ontsluiten. Behalve onze eigen lokale thesauri, biedt het RKD drie terminologieën op het gebied van kunst en cultuur aan: RKDartists, ICONCLASS en de Nederlandse Art & Architecture thesaurus.

Met het oog op de beoogde transitie van fysieke naar digitale collectie-ontsluiting en de uitbreiding van onze kennisnetwerk- en platformfunctie ontwikkelen wij sinds medio 2017 een nieuw digitaal, kunsthistorisch onderzoeksplatform, waarop ook de, door het RKD beheerde, belangrijkste én omvangrijkste beelddocumentaties van de kunst der Nederlanden ter wereld een plaats krijgt.

Musea, wetenschap en publiek krijgen op deze wijze toegang tot miljoenen afbeeldingen en metadata. RKD Research wordt mede mogelijk gemaakt door een krediet van het Toekomstfonds Onderzoeksinfrastructuur (TOF) van de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO). Het RKD is het eerste geesteswetenschappelijk kennisinstituut dat een dergelijk krediet is toegekend.

EEN NIEUW DIGITAAL HUIS VOOR DE KUNSTGESCHIEDENIS: RKD RESEARCH

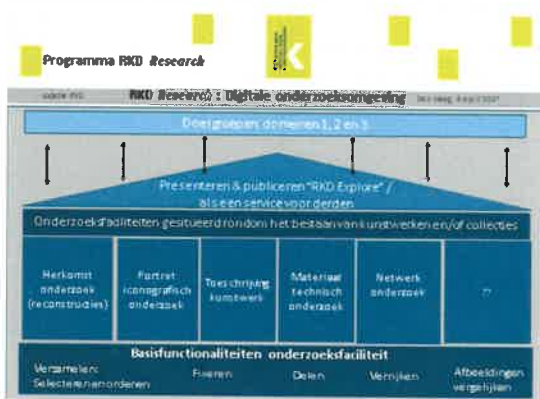
Het RKD is voornemens RKD Research, een unieke kunsthistorische onderzoeksfaciliteit, in te richten die is samengesteld uit drie componenten:

1. Digitale kunsthistorische data;
2. Digitale onderzoekstools en -services;
3. Digitale presentatietools- en publicatiefaciliteiten.

RKD Research biedt een digitale onderzoeksomgeving voor museale, universitaire en professionele onderzoekers en instituten die kunsthistorisch onderzoek verrichten. Het platform faciliteert 24/7 het verzamelen (selecteren, ordenen en bevragen), vergelijken, verrijken, becommentariëren, onderzoeken, visualiseren, en het delen van onderzoeksresultaten, tot het valoriseren en publiceren hiervan. RKD Research bevordert:

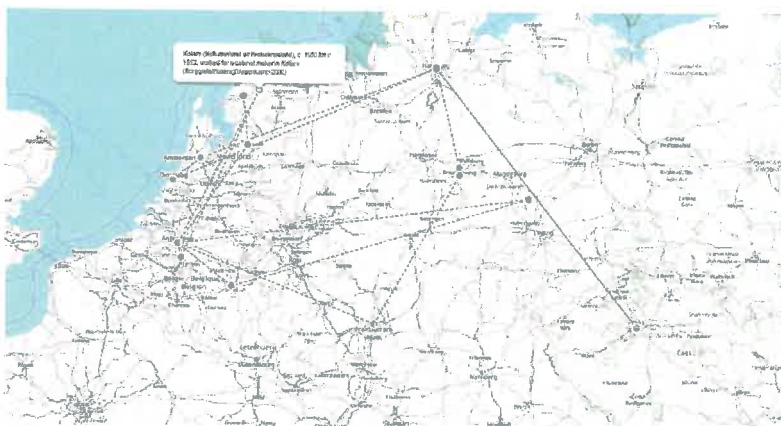
- een verbrede toegang tot kunst van de Nederlanden in internationale context;
- efficiënt en effectief kunsthistorisch onderzoek;
- de (inter)nationale positie van het kunstwetenschappelijke domein als betekenisgevende, geesteswetenschappelijke discipline.

Het RKD beoogt hiermee door kunnen te groeien tot een internationaal opererende netwerorganisatie, die kunsthistorisch en geesteswetenschappelijk onderzoek faciliteert. Daarnaast wordt de doelmatigheid van onze publieksfunctie verhoogd en biedt RKD Research op termijn ook de mogelijkheid om nieuwe activiteiten en producten te ontwikkelen, waaronder (afgeleide platformen voor) digitale publicatie.

MAPPING ARTISTS

In 2017 ontwikkelde het RKD een digitale applicatie waarmee de ateliers en woonadressen van kunstenaars kunnen worden onderzocht en gevisualiseerd op de kaart. Deze kunsthistorische geografische tool is zodanig ontwikkeld dat hij algemeen kan worden ingezet. Diverse kunsthistorische onderzoekers en instellingen in binnen- en buitenland hebben aangegeven interesse te hebben om de applicatie te gebruiken voor hun eigen onderzoek.

SAMENWERKEN: MUSEALE VELD

Het RKD werkt als toegankelijk en ondernemend kennis- en onderzoekscentrum samen met een groot aantal partners. Als rijksgesubsidieerde instelling en als stemhebbend lid van de Museumvereniging, Kring Rijksmusea, werkte het RKD in 2017 samen met een keur aan grotere en kleinere musea en erfgoedinstellingen, waaronder het Mauritshuis, het Rijksmuseum, het Gemeentemuseum Den Haag, het Frans Hals Museum, en het Zilvermuseum Schoonhoven. Er bestaan meer structurele samenwerkingsverbanden met de Fondation Custodia (Parijs), het

Rubelianum (Antwerpen), het Van Gogh Museum, het Kröller Müller Museum, en met stichtingen als de Brokken Zyp Foundation, de Pyke Koch Stichting en de Otto B. de Katstichting; met de laatste twee wordt gewerkt aan specifieke (monografische) projecten. In 2017 zijn activiteiten gerealiseerd met partners als:

Stichting CODART – International Network of curators of Dutch and Flemish Art

CODART en RKD zijn strategische partners. Samen met CODART werkt het RKD aan het zichtbaarder en toegankelijker maken van het internationaal verspreide Nederlandse erfgoed van vóór 1900. Op basis van een omvangrijke financiële en materiële ondersteuning door het RKD kan CODART sinds 2009 onder meer een internationaal congres en enkele focus-meetings organiseren, een online nieuwsdienst onderhouden en een ledenadministratie voeren.

CODART telde in 2017 585 leden en 73 geassocieerde leden. Deze zijn afkomstig uit 40 landen. In 2017 organiseerde CODART voor het gedeelde netwerk met het RKD de volgende activiteiten: een internationaal congres, CODART XX, in Krakau; twee focusbijeenkomsten: één in Krakau en één in Amsterdam; een *online* nieuwsdienst via www.codart.nl en het verzorgen van een ledenadministratie.

European Society for Nineteenth-Century Art (ESNA)

ESNA is het enige Europese netwerk van conservatoren en onderzoekers van kunst uit de periode ca. 1800-1920. Samen met het RKD streeft ESNA ernaar dit kennisdomein toegankelijker te maken voor musea, wetenschap én publiek.

ESNA heeft ruim 100 leden in zo'n 25 musea in circa 10 landen. In 2017 ondersteunde het RKD verschillende activiteiten van ESNA en was het gastheer van het jaarlijkse winterseminar van ESNA. Tevens is een basis gelegd voor intensievere samenwerking.

Onderzoekschool Kunstgeschiedenis (OSK)

De OSK is het landelijke samenwerkingsverband van de kunsthistorische opleidingen en enkele musea en erfgoedinstellingen. De onderzoeksschool staat sinds 2012 onder voorzitterschap van de Algemeen directeur het RKD.

Association of Research Institutes in the History of Art (RIHA)

RIHA is een netwerk van 35 internationale onderzoeksinstituten, waarmee het RKD samenwerkt en afstemming zoekt, zeker daar waar het de kunst van de Nederlanden betreft. Dit netwerk staat vanaf 2016 onder voorzitterschap van de Algemeen directeur het RKD.

In 2017 ondersteunde het RKD de organisatie van de jaarlijkse General Assembly van RIHA in München en werkte het mee aan de instandhouding van het digitale kunsthistorische tijdschrift van RIHA, www.riha-journal.org: 'The RIHA Journal is a peer-reviewed and open access e-journal published by the International Association of Research Institutes in the History of Art (RIHA). Devoted to the full range of the history of art and visual culture, the journal seeks to publish papers - be it on local, regional or transnational art histories - that are apt to animate the disciplines of art history and visual studies today and engage with important theoretical questions. As a collective endeavor, the RIHA Journal seeks to share materials and knowledge issued by scholars of all nationalities, and by doing so, to make a significant contribution to dissolving the boundaries between scholarly communities.'

Onderzoeksinstituut Rubenianum

Sinds 2013 werken het Rubenianum (Antwerpen) en het RKD structureel samen op basis van een samenwerkingsovereenkomst. Het Rubenianum maakt gebruik van digitale infrastructuur van het RKD. Op deze wijze wordt de digitale collectie aan Vlaamse kunst van de 16de en 17de eeuw dagelijks verrijkt en voor het publiek toegankelijk gemaakt.

Vereniging Nederlandse Kunsthistorici (VNK)

De VNK, opgericht in 1939, telt meer dan 1000 leden en biedt kunst- en architectuurhistorici een platform voor ontmoeting, discussie en advies. Ook vertegenwoordigt de VNK gemeenschappelijke kunsthistorische belangen. Het RKD biedt de vereniging een thuishaven, beheert haar archief en ondersteunt activiteiten.

SAMENWERKEN: WETENSCHAPPELIJKE VELD

Het onderzoeksprogramma van het RKD sluit aan bij de nationale *Wetenschapsagenda* en meer specifiek bij *Perspectief*, de nationale onderzoeksagenda Kunstgeschiedenis, met zijn focus op kunst van de Nederlanden. Hierin wordt tevens ruime aandacht gegeven aan internationale connecties en aan de daarmee samenhangende migratie van personen, objecten en ideeën. Ook collectievorming, de geschiedenis van kunstwerken en de wijze waarop kunstwerken worden gepresenteerd zijn onderwerp van onderzoek, evenals de waardering van kunst door verzamelaars, musea en publiek.

Op nationaal niveau is het RKD ingebed in de OSK en het netwerk Rijkskennisinstellingen (RKI). Met Huygens ING (KNAW) wordt binnen verschillende projecten langjarig samengewerkt. Binnen RIHA, een associatie van ca. 35 internationale kunsthistorische onderzoeksinstituten, worden onderzoeksprojecten afgestemd en/of ontwikkeld met collega-instellingen als The Frick Reference Library (New York), het Institut de l' Histoire de l' Art (Parijs), het Zentral Institut für Kunstgeschichte (München) en het Getty Research Institute (Los Angeles).

Teneinde de banden met het wetenschappelijke veld te verstevigen en de kansen die daar liggen voor verdere samenwerking te kunnen benutten, heeft het RKD in 2017 een *Programmamanager Research/Connect* aangesteld en is de Algemeen directeur van het RKD per 1 juni benoemd (0,2 FTE) tot gewoon hoogleraar *Nederlandse Kunstgeschiedenis in internationaal perspectief, 1800-1940* aan de Universiteit Utrecht.

Ook de rol van het RKD als erkend 'opleider' kreeg in 2017 gestalte door het aanbieden van 15 stageplaatsen en enkele werkervaringsplekken. Verschillende medewerkers verzorgden gastcolleges. In het RKD werden meer dan 100 studenten van verschillende universitaire, kunsthistorische opleidingen ontvangen voor rondleidingen en instructie. Met het Rijksmuseum organiseert het RKD de befaamde, tweejaarlijkse *Summerschool*, met het NIAS (KNAW) een *fellowship*, met het Stedelijk Museum en UVA een *Visiting Fellowship in Contemporary Art* en met Cornell University activiteiten op het gebied van *computational art history*.

SUMMERSCHOOL 2017: HOLLANDSE KUNST IN INTERNATIONAAL PERSPECTIEF

In samenwerking met het Rijksmuseum organiseerde het RKD van 13 tot en met 22 augustus 2017 vond de achttiende editie van de Rijksmuseum & RKD Summer School.

Als nationale instituten delen het Rijksmuseum en het RKD de missie om de kennis over Nederlandse kunst en geschiedenis verder te ontwikkelen voor de toekomst, door het uitvoeren en faciliteren van onderzoek op hoog niveau. Al sinds 1992 organiseren de instituten gezamenlijk om de twee jaar een Summer School, met als doel om de volgende generatie kunsthistorici de kans te bieden om hun kennis over Nederlandse kunst te verrijken en verdiepen. Aan de Summerschool namen vijftien geselecteerde (internationale) studenten deel. In 2019 vindt de negentiende editie plaats.

In 2017 bracht het RKD de kunsthistorische projecten (van uiteenlopende omvang) onder in een drietal, samenhangende onderzoeksprogramma's, te weten *The Impact of Masters*, *Moving Masters* en *Treasures*. Omvangrijke onderzoeksprojecten in samenwerking met externe partners zijn:

- **Van Gogh Worldwide** i.s.m. het Kröller Müller Museum, het Van Gogh Museum en internationale partners, waaronder The Metropolitan Museum of Art;
- **The Rembrandt Database**, een samenwerking met ca. 25 internationale musea.
- **Mondriaan Editie Project** (i.s.m. Huygens ING);
- **Leidse Kunstambachten**, een project dat een volledige ontsluiting beoogt van alle in de Leidse archieven vermelde beoefenaren van kunstambachten in de periode 1475-1575;
- Het **Digitaal Corpus Vlaamse Retabels**, i.s.m. met Illuminare, het studiecentrum voor middeleeuwse kunst (Leuven), heeft tot doel drie verzamelingen beeldmateriaal betreffende Zuid-Nederlandse retabels uit de vijftiende en zestiende eeuw te ontsluiten.
- **Gerson Digital: Germany**, de online publicatie van de verspreiding (*Ausbreitung* en *Nachwirkung*) van oude Hollandse schilderkunst in Europa i.s.m. talrijke Duitse instellingen;
- **Nederlanders in Parijs**, een onderzoeks- en tentoonstellingsproject (i.s.m. Van Gogh Museum en Universiteit Groningen) dat zich richt op de artistieke uitwisselingen tussen Nederland en Frankrijk in de 19de eeuw.

Andere projecten die in 2017 werden uitgevoerd zijn: Zilverarchieven, Conservering en digitalisering van de Collectie Bijzonder kleindrukwerk & efemera, 1800-1960, Oeuvrecatalogus Cornelis Kruseman, Project *Dendrochronologie (fase II)*, De Kunsthandel Frans Buffa & Zonen en de Tentoonstellingen van Levende Meesters.

VAN GOGH WORLDWIDE

Van Gogh Worldwide, dat op 1 november 2017 is gestart, beoogt het belangrijkste platform te worden voor het presenteren en delen van state-of-the-art onderzoek naar het werk van Van Gogh.

Het biedt de mogelijkheid om data en documentatie op een toegankelijke wijze te presenteren en te delen middels een gebruiksvriendelijke interface, voorzien van een web-based data entry module, en met de ondersteuning van innovatieve (visual) research tools, mede op basis van co-creatie en user generated content. De voorgestelde, duurzame samenwerking tussen (inter)nationale instellingen garandeert dat *Van Gogh Worldwide* voor de lange termijn wordt onderhouden en verder wordt ontwikkeld; nieuwe technologie is een wezenlijk onderdeel van het platform. *Van Gogh Worldwide* wordt mede mogelijk gemaakt dankzij financiële steun van het Mondriaan Fonds, de Vincent van Gogh Stichting en de drie founding partners, het Kröller Müller Museum, het Van Gogh Museum en het RKD.

SAMENWERKEN: PUBLIEKE VELD

Het RKD is een betrouwbare partner voor erkende kunsthandels en veilinghuizen, fondsen, stichtingen en bedrijven. De aard van de samenwerking varieert van de ontwikkeling van activiteiten tot structurele *partnerships* binnen digitaliseringstrajecten, programma's, publicaties en onderzoeken. Tot onze partners behoren:

Vriendenstichting Cornelis Hofstede de Groot

Onze *Vrienden* (ca. 500 leden) zijn belangrijke ambassadeurs en ondersteunen ons instituut, vooral bij bijzondere aankopen en uitgaven. Er worden speciale activiteiten georganiseerd, zoals lezingen en bezoeken aan tentoonstellingen. Ook in 2017 ondersteunden de Vrienden de uitgave van twee RKD *Bulletins*. Tevens droeg de stichting bij aan de realisatie van een tweetal, door het RKD georganiseerde symposia. In samenwerking met de *Vrienden* organiseerde het RKD drie excursies.

Verzekeringsmaatschappij HISCOX

Vanaf 2016 zijn het RKD en HISCOX verbonden als *Partners in kennis* voor een periode van vijf jaar. Dit partnerschap biedt HISCOX haar business-to-business en particuliere relaties de mogelijkheid aan om bij het RKD een onderzoeks-abonnement af te sluiten en toegang te verkrijgen tot exclusieve evenementen.

Kunst- en cultuurplatform See All This

Het RKD is *founding partner* van het kunst- en cultuurplatform *See All This*, dat inmiddels zo'n 35 musea verbindt met als doel de schatkamer van Nederland aan het publiek te presenteren. Het tijdschrift heeft een oplage van ca. 7.000 exemplaren; het online-platform wordt jaarlijks door ca. 350.000 belangstellenden bezocht.

Fondsen

Bijdragen van fondsen als Dioraphte, de Vincent van Gogh Stichting, het Mondriaanfonds, het Gieskes-Strijbis Fonds, de International Music and Art Foundation en de Andrew W. Mellon Foundation waren ook in 2017 essentieel om projecten mogelijk te maken.

BEREIK

In 2017 ontving het RKD ca. 4500 bezoekers 'in huis'. Hoewel het bezoek t.o.v. 2016 licht is teruggelopen, behoort het RKD met deze bezoekersaantallen wereldwijd nog steeds tot de beter bezochte kenniscentra voor de beeldende kunsten. Het RKD beantwoordde honderden onderzoeksvragen. Met kunsthandels en veilinghuizen werd een onderzoeksabonnement afgesloten voor meer dan 400 onderzoeksuren. Het RKD opende de deuren voor drie gratis toegankelijke *Beoordelingsdagen*, tijdens welke 192 kunstwerken door onze experts werden bekeken. Deze *Beoordelingsdagen* worden door de bezoekers als zeer positief ervaren.

Het totaal aantal transacties in de bibliotheek via de uitleenadministratie en zelfscan bedroeg bijna 17.200, t.o.v. 18.000 in 2016. Naast het geven van mondelinge informatie op de leeszaal van de bibliotheek, weet men ook schriftelijk steeds vaker de bibliotheek te vinden met informatieverzoeken, onderzoeksvragen en voor levering van fotokopieën/scans. In 2017 zijn ruim 280 informatievragen behandeld (2016: 200). Via de studiezaalbalie werden 114 verschillende archieven aangevraagd.

In 2017 is de publieksdienstverlening van de studiezaal- en leeszaalbalie samengevoegd, waardoor de klant nu één informatiepunt heeft voor vragen over de RKD collecties, ongeacht of het om boek, beeld of archief gaat. Ook de dienstverlening aan medewerkers van het RKD d.m.v. IBL (interbibliothecair leenverkeer) blijft onverminderd in de vraag voorzien naar artikelen uit tijdschriften afkomstig uit bibliotheken in binnen- en buitenland.

Online

In 2016-2017 lanceerde het RKD een geheel nieuw website. Ook heeft de site een *responsive design* gekregen voor desktop, tablet en smartphone. Met *RKD Explore* richt het RKD zich sinds eind 2013 op de verdere ontwikkeling en uitbouw van de digitale dienstverlening. *RKD Explore* heeft het digitale bereik van het RKD een enorme impuls gegeven. In 2017 telde *RKD Explore* ruim 910.000 bezoeken, ongeveer hetzelfde aantal als in 2016.

Online bereik RKD en CODART in 2017

	RKD Explore	RKD Studies	TOTAAL RKD	CODART	TOTAAL RKD-CODART
Aantal bezoeken	901.656	238.496	1.140.152	182.068	1.322.220
Aantal bezochte pagina's	5.126.662	5.489.752	10.616.414	456.355	11.072.769
Gemiddeld aantal bezoekers / dag	2.470	653	3.123	499	3.623
Gemiddeld aantal bezochte pagina's	5,69	23,01	28,70	2,51	31,21

Ook het aantal bezocht pagina's via *RKD Explore* bleef op een vergelijkbaar niveau, te weten ruim 5 miljoen. De door het RKD gepresenteerde thematische databases via *RKD Studies*, *ICONCLASS* en enkele door het RKD ondersteunde websites trokken nog eens bijna 240.000 bezoeken, die gezamenlijk bijna 5,5 miljoen pagina's bekeken. Dit betekent dat dagelijks gemiddeld ruim 3100 bezoeken aan de online-diensten van het RKD worden afgelegd, waarbij gemiddeld meer dan zeventien pagina's worden geraadpleegd. Opvallend is dat het online bezoek in 2017 via *RKD Explore* meer en meer plaatsvond met behulp van tablet en smartphone i.p.v. met een desktop.

CODART zag het online bezoek licht teruglopen van bijna 205.000 bezoeken in 2016 naar 182.000 in 2017. Ook het aantal bezochte pagina's zag een kleine daling tot bijna 460.000. Naast vermelde online-diensten zijn het RKD en CODART ook actief op LinkedIn, Twitter en Facebook, waarmee zij duizenden belangstellenden bereiken.

Resumerend kan worden gesteld dat het bereik van de online-diensten van het RKD en CODART zeer goed worden bezocht en intensief gebruikt, zeker die van het RKD, waarbij wel direct dient te worden opgemerkt dat het RKD als primair taak het leveren van content levert heeft en CODART van nieuwsfeiten.

Publieksactiviteiten

In 2017 organiseerde het RKD zeven lezingen in de succesvolle reeks *RKD Lezingen*, die door meer dan 400 geïnteresseerden werden bezocht. De lezingen behandelde uiteenlopende thema's: *Mondriaan en fotografie*, *Counting Vermeer*, *Nederlands in Parijs*, *De vrouwen van Theo van*

Doesburg, Getekende brieven van Peter Vos, Een geschiedenis van de Internationale galerij Orez en Arts and Futures in a Neoliberal World.

Het RKD organiseerde drie vitrinetentoonstellingen: *Peter Vos; getekende brieven, Theo van Doesburg en zijn vrouwen* en *Rembrandt Onderzoek*.

CODART organiseerde het jaarlijkse congres, CODART XX, in Krakau en twee focus-meetingen. Deze werden door in totaal 173 specialisten bezocht, afkomstig uit zo'n twintig verschillende landen.

Naast het gebruikelijke *Winterseminar* van ESNA en de (financiële) ondersteuning van de activiteiten van CODART, (mede-)organiseerde het RKD drie internationale symposia, te weten *Masters of Mobility* (Amsterdam, 8-9 oktober 2017 i.s.m. het Rijksmuseum), *Max J. Friedländer* (Amsterdam, 8 juni 2017) en *Gerard de Laresse: heden en toekomst* (Den Haag, 17 januari 2017). Meer dan 500 geïnteresseerden woonden deze evenementen bij.

In samenwerking met de *Vrienden* organiseerde het RKD drie excursies naar respectievelijk het Mauritshuis, het Haags Gemeentemuseum en het Van Gogh Museum. Zoals gebruikelijk was het RKD vertegenwoordigd tijdens de jaarlijkse TEFAF met een eigen stand. In tien dagen werden hier honderden bezoekers te woord gestaan.

In het RKD werden minimaal 14 rondleidingen voor uiteenlopende doelgroepen verzorgd., waarmee ca. 215 toekomstige gebruikers met het RKD kennis konden maken.

NEDERLANDERS IN PARIJS 1789–1917

Het RKD was partner in dit omvangrijke project dat leidde tot de tentoonstelling *Nederlanders in Parijs 1789–1914* (Van Gogh Museum, Amsterdam en Petit Palais, Parijs 2017-2018). In De Mesdag Collectie, Den Haag was gelijktijdig *Nederlanders in Barbizon* te zien.

Centraal in dit project staat de inspiratie die de Nederlandse kunstenaars in Parijs vonden, de ontmoetingen met Franse kunstenaars en de impact hiervan op hun kunst. De tentoonstelling bevatte 120 werken, waaronder vele bruiklenen uit musea en privécollecties van over de hele wereld. De tentoonstelling en de publicatie laten zien hoe deze uitwisseling tot stand kwam en wat de impact hiervan was op de Nederlandse én Franse kunst. Franse kunstenaars beïnvloedden immers niet alleen het werk van Nederlandse kunstenaars, omgekeerd drukten de Nederlanders ook hun stempel op Franse kunst.

Het RKD initieerde, deed onderzoek en leverde belangrijke bijdragen aan de catalogus, die een nieuw licht werpt op de smeltkroes Parijs (Uitgeverij Thoth en Paris Musées, 2017). De bijdrage van het onderzoek voor de tentoonstelling dat het RKD heeft verricht werd mede mogelijk gemaakt door: NWO – Museumbeurzen, Fonds 21 en het Prins Bernhard Cultuurfonds.

Nederlanders in Parijs 1789–1914 (Van Gogh Museum) trok ruim 168.000 bezoekers.

DE ONTDEKKING VAN MONDRIAAN

Gedurende zijn leven schreef Mondriaan duizenden brieven, waarvan er circa 1650 bewaard zijn gebleven. Deze geven niet alleen een goed beeld van Mondriaans leven en werk, maar bieden ook een schat aan cultuurhistorische informatie. Het RKD beheert ruim 700 Mondriaan brieven, enkele van zijn theoretische geschriften, circa 250 portret- en atelierfoto's en tientallen meters aan ander archiefmateriaal. Alle door Mondriaan geschreven brieven en theoretische geschriften worden momenteel door het RKD en het Huygens Instituut voor Nederlandse geschiedenis uitgegeven in het Mondriaan Editieproject.

In het kader van het Mondriaan & De Stijl-jaar 2017 presenteerde het Gemeentemuseum vanaf juni de overzichttentoonstelling *De ontdekking van Mondriaan*, waar voor het eerst in de geschiedenis van het museum alle ca. 300 werken van de kunstenaar, ook de meest kwetsbare, aan het publiek werden getoond. In samenwerking met het museum toonde het

RKD een selectie van brieven van Mondriaan aan zijn vriendin Willy Wentholt die het RKD in 2016 heeft verworven. Deze brieven vertellen het verhaal van hun liefde; tegelijkertijd komen allerhande andere onderwerpen aan bod die licht werpen op de leef- en denkwereld van Mondriaan.

De ontdekking van Mondriaan trok ruim 130.00 bezoekers.

Pers en publiciteit

In de (internationale) pers was het RKD goed vertegenwoordigd. De Volkskrant, Trouw, het Parool, NRC Handelsblad, Museumvisie en Kunstschrift, om enkele dagbladen en tijdschriften te noemen, besteedden uitgebreide artikelen aan uiteenlopende onderwerpen. Vooral omvangrijke projecten en tentoonstellingen als *Peter Vos*, *De ontdekking van Mondriaan*, het *Mondriaan Editieproject* en *Nederlanders in Parijs* genereerden veel pers aandacht. In *Collect*, *Origine*, *See All This* en *WOTH* is het RKD meer structureel vertegenwoordigd.

Publicaties

Ook in 2016 werkte het RKD mee aan een gevarieerd aanbod van ca. 65 bijdragen aan wetenschappelijke en meer publieksgerichte publicaties. Daarnaast werden er meer dan 50 lezingen en presentaties verzorgd, zowel nationaal als internationaal. Er verschenen twee nummers van *Oud Holland* en twee van het *RKD Bulletin*.

Het RKD werkte mee aan verschillende analoge publicaties, waaronder de tentoonstellingscatalogi *Nederlanders in Parijs* en *Marketing Van Gogh: The Thannhauser Gallery* over de befaamde kunsthandel Thannhauser.

Het merendeel van het (museale) kunsthistorische onderzoek krijgt zijn beslag in door de ons bediende museale, wetenschappelijke en publieke velden veel geroemde en op intensieve wijze gebruikte *digitale collectie* ('databases'), die jaarlijks door ruim 1,1 miljoen gebruikers wordt geraadpleegd. Dergelijk onderzoek is voor de buitenwereld helaas slechts een weinig zichtbaar, maar is en blijft essentieel voor de kunsthistorische discipline.

Het RKD beheert en ontwikkelt de belangrijkste digitale collectie van de kunst der Nederlanden (in internationale context) ter wereld. Uitgangspunt is en blijft dat digitale data betrouwbaar, toegankelijk, vindbaar en vooral ook bruikbaar zijn. Het RKD streeft daarbij dan ook niet zozeer naar *linked open data*, maar vooraleerst naar *linked open usable data*.

In 2017 werden meer dan 400.000 records aangemaakt en/of bewerkt. Daarbij stond niet zozeer de kwantiteit, als wel de kwaliteit van invoer en bewerking centraal.

INVOER WIJZIGING	INVOER RKDartists	WIJZIGING RKDartists	INVOER RKDimages	WIJZIGING RKDimages	INVOER RKDexcerpts	INVOER RKDexcerpts	TOTAAL
2017	1.293	101.691	5.787	60.037	2618	411.318	582.744

In de digitale reeks RKD *Monographs* verscheen in 2017 *Peter Vos* en *Counting Vermeer*. Enkele nieuwe *Monographs* zijn in voorbereiding, waarvan *Gerson Digital: Germany* in de herfst van 2018 zal verschijnen.

ABC PETER VOS: PRENTEN, TEKENINGEN, BRIEVEN & BOEKEN

De Utrechtse tekenaar, graficus en illustrator Peter Vos (1935-2010), opgeleid aan de Rijksakademie, creëerde in ruim 50 jaar een groot en veelzijdig oeuvre. In de laatste decennia van de vorige eeuw werd de kunstenaar in Nederland in brede kring beroemd door zijn *Beestenkwartet* (1970) en de door hem verluchte *Sprookjes van de Lage landen* (1972-1974). Naast de illustraties voor meer dan honderd boeken en van onder meer het weekblad *Vrij*

Nederland, is zijn vrije werk - vooral in de vorm van tekeningen waarin dieren en vooral vogels, maar ook persoonlijke thema's een grote rol spelen - omvangrijk en indrukwekkend. Uitgaande van zijn werk in openbare Nederlandse collecties, met name van het Rijksprentenkabinet van het Rijksmuseum te Amsterdam en het Gemeentemuseum Den Haag, krijgen vele honderden tekeningen, prenten, illustraties en getekende brieven in 2017 een plaats in deze digitale publicatie. De komende jaren zal de publicatie aanzienlijk worden uitgebreid. Daarbij zal worden uitgegaan van zijn werk in particuliere verzamelingen.

COUNTING VERMEER

In november 2017 lanceerde *Counting Vermeer*. Hierin worden voor het eerst de resultaten van innovatief en multi-disciplinair doek-onderzoek naar het complete oeuvre van Johannes Vermeer (1632-1675) gepubliceerd. In samenwerking met een groot aantal onderzoekers, conservatoren en restauratoren wereldwijd ontwikkelde Professor R. Johnson Jr. (Cornell University) in de afgelopen jaren software om automatisch draden in schildersdoeken te analyseren en unieke weefsel patronen, als het ware vingerafdrukken van het schilderij, te herkennen. Voorheen werd dit 'draden tellen' geheel handmatig verricht en op basis van enkele steekproeven verdeeld over het schildersdoek. In *Counting Vermeer* gaan vermaarde onderzoekers in op het toepassen van deze nieuwe methode bij het onderzoek naar het complete oeuvre op doek van Vermeer.

CODART werkte in 2017 verder aan de uitbouw van de online-diensten op het gebied van de Oude Nederlandse (en Vlaamse) kunst via www.codart.nl. Deze diensten bestaan uit het aanbieden van 'dossiers' over musea, tentoonstellingen en conservatoren en een abonnement op de nieuwsservice *News* en *Notifications*, die voorheen alleen in een gecombineerd abonnement toegankelijk waren. Een aantal personen is op beide services geabonneerd.

AANTAL	Abbonee News	Abbonee Notific.	Abbonee E-zine	Dossier Musea	Dossier Tent.	Dossier Conserv.	Dossier Nieuws Musea	Items News	Items Notif.
2017	3287	2952	22.066	758	3338	676	1513	120	238

COLLECTIEWAARDE

Het RKD beheert een unieke collectie archief-, documentatie- en bibliotheekmateriaal en een omvangrijke en veel geraadpleegde digitale collectie, bestaande uit verschillende databases met kunsthistorische informatie en thesauri met betrekking tot de westerse kunst van de late middeleeuwen tot heden. De documentatie over Nederlandse kunst neemt daarbij een belangrijke plaats in.

De collectie bestaat uit foto's, dia's en reproducties (inclusief enkele honderdduizenden digitale scans) van kunstwerken, boeken, catalogi en tijdschriften, persknipsels en klein drukwerk, archieven (waaronder veel autografen) en technische documentatie van kunstwerken met een belangrijke kunst- en cultuurhistorische waarde. Daarnaast beheert het RKD ook een (uitgebreide) collectie van originele werken op papier, alsmede enkele schilderijen. Het RKD reserveert jaarlijks c. € 100.000 voor aankopen voor de bibliotheek. Archieven en andere documentatie worden in de regel via schenking of legaat verworven. Incidentele, grotere aankopen zijn slechts mogelijk met ondersteuning van (inter)nationale fondsen.

Bibliotheek & Archieven

De cijfers van de aanwinsten over 2017 van de bibliotheek betreffen nieuwe en oude publicaties die worden aangeschaft of verkregen; dit betreft tevens de verwerking van materiaal uit schenkingen, zowel boeken, veilingcatalogi, tijdschriften. Afhankelijk van hoe de zoekvraag wordt gesteld, zijn uit Adlib diverse cijfers te genereren, waarbij inzichtelijk wordt om hoeveel records en om hoeveel exemplaren het gaat. Op aanwinstcode 2017 zijn 5.074 records verwerkt, waarvan 96 tijdschriftrecords. Op datum invoer zijn 27.727 nieuw ingevoerde of gewijzigde exemplaren terug te vinden: 6.900 (nieuw ingevoerd) en 23.760 gewijzigd.

Ten aanzien van het retrospectief catalogiseren van veilingcatalogi is in 2017 gewerkt aan verwerking van veilingcatalogi van vóór 1900, waarvan de gegevens vanuit een eerdere conversie aangevuld en verbeterd werden. Juist omdat deze catalogi via Art Sales Catalogues Online (ASCO) full-text via een link in het record worden aangeboden in RKD *Explore* is verbetering van de gegevens in het record van dit bijzondere materiaal van belang.

In 2017 werden 35 archieven verworven, merendeels via schenking en legatering. In de databases werden 21 archiefinventarissen ingevoerd met in totaal 8063 records. In totaal is 62 strekkende meter archief geïnventariseerd. Aan de beschrijvingen werden circa 160.000 scans toegevoegd, hoofdzakelijk vanwege de afronding van de Metamorfoze-projecten Valkema en Zilverarchieven.

Het RKD startte in september 2017 het project *Kunsthandelarchieven 1850-1950*. Dankzij een subsidie van Bureau Metamorfoze worden tot en met september 2018 zeven belangrijke archieven van Nederlandse kunsthandels geconserveerd, gedigitaliseerd en beschikbaar gesteld via RKD *Explore*. Voor dit project is actief gezocht naar afgedwaalde of afgesplitste archieven die in het project konden worden meegenomen. Van een tweetal archieven – Huinck&Scherjon en Sala&Zonen – was al bekend dat deze door respectievelijk het Van Gogh Museum en Erfgoed Leiden en Omstreken in beheer zijn. We zijn dan ook verheugd dat beide erfgoedinstellingen bereid bleken om deel te nemen aan dit project. Ook was bekend dat archieven van twee andere kunsthandels – respectievelijk Fa. E.J. van Wisselingh & Co en Kunsthandel G.J. Nieuwenhuizen Segaar – nog in particulier bezit waren.

Aanwinst: archief Eilers

Vader en zoon Eilers waren firmanten bij Fa. E.J. van Wisselingh&Co. Archiefmateriaal van vader en zoon Eilers bleken nog steeds in familiebezit. Onlangs is dit aan het RKD geschonken. Petrus Christiaan Eilers (1864-1936) was als vijftienjarige al werkzaam bij het Haagse filiaal van Goupil & Cie, gevestigd aan de Plaats 20 in Den Haag. In 1892 maakte hij de overstap naar E.J. van Wisselingh & Co, dat op dat moment geleid werd door Elbert Jan van Wisselingh (1848-1912) en Klaas Groesbeek (1858-1936). Eilers werd verantwoordelijk voor de verkoop van schilderijen, aquarellen, tekeningen en prenten. In 1903 volgde zijn bevordering tot compagnon.

In 1930 kwam ook zoon Piet Eilers (1903-1988) in de zaak werken, en toen in 1936 zowel P.C. Eilers jr. als Groesbeek overleden werd Piet enig eigenaar. De vele agenda's, aantekenboekjes en correspondentie in het Archief Eilers geven een intrigerend beeld 'achter de cijfers' van de zakelijke verkoopboeken in het bedrijfsarchief van Fa. E.J. van Wisselingh & Co. Het Archief Eilers geeft daarnaast meer inzicht in de kunstnetwerken tussen de Verenigde Staten, Europa en Canada vanaf eind negentiende eeuw tot en met de jaren zestig van de vorige eeuw.

Aanwinst: archief G.J. Nieuwenhuizen Segaar

In 2005 schonken W. van Eck-Nieuwenhuizen Segaar en Jan Nieuwenhuizen Segaar, respectievelijk dochter en zoon van de Haagse kunsthandelaar G.J. Nieuwenhuizen Segaar (1907-1986), onder andere correspondentie van Charley Toorop. Voor het kunsthandelarchievenproject bleken Jan Nieuwenhuizen Segaar en zijn vrouw bereid om het nog bij hun aanwezige archief van de kunsthandel van zijn vader over te dragen; hiervoor zijn we hun zeer erkentelijk. In 1933 opende G.J. Nieuwenhuizen Segaar een kunsthandel tegenover het Vredespaleis in de Anna Paulownastraat 107 te Den Haag. Het archief bevat naast onder andere financiële administratie en uitnodigingskaarten veel correspondentie met kunstenaars waaronder Bart van der Leek, de Zwitserse kunstverzamelaar Ernst Beyeler, de Amerikaanse galeriehouder Sidney Janis, Edgar Fernhout, Carel Willink en Pyke Koch. Het archief van Nieuwenhuizen Segaar komt pas beschikbaar na verschijning van een publicatie over de kunsthandels G.J. Nieuwenhuizen Segaar, Nova Spectra en New Style Gallery die op dit moment in voorbereiding is.

Digitale collectie

De opkomst van *Digital Art History* en *e-humanities* bieden kansen om een nog duidelijker, verbindende positie in te nemen. Naast het ontwikkelen van een *state-of-the-art*, digitale

(onderzoeks)infrastructuur, bouwt het RKD gestaag verder aan de verbreding, verdieping en presentatie van de inmiddels vermaarde digitale collecties. Het is daarbij van groot belang dat de gevolgde methodiek verder wordt verankerd in de organisatie, en dat bij de ontwikkeling van de databases en infrastructuur een wetenschappelijk-inhoudelijke onderbouwing onontbeerlijk blijft.

Bruiklenen

Het RKD is een genereus bruikleengever. Jaarlijks stellen wij honderden objecten als bruikleen ter beschikking: in 2017 werden 29 bruikleenaanvragen (archiefstukken, publicaties, klein drukwerk, beeldmateriaal) gehonoreerd voor 24 instellingen. Voor de uitvoering van dit bruikleenbeleid is een zorgvuldige procedure opgesteld, waarbij zowel formele als inhoudelijke criteria in ogenschouw worden genomen.

Behoud en beheer

Na reeds in 2016 ingezet te hebben op de verdere uitwerking van het rapport van de Erfgoedinspectie, is in 2017 een collectiebeheerder aangesteld. Deze werkt aan het optimaliseren van een goede klimaatbeheersing, calamiteitenvoorzieningen, het dagelijks fysiek beheer en interne processen qua collectiebeheer.

FINANCIËN

Zoals ook in het bovenstaande reeds opgemerkt was 2017 het eerste jaar van een nieuwe subsidieperiode 2017-2020. In deze nieuwe subsidieperiode was sprake van een nieuwe en gewijzigde systematiek op basis waarvan de subsidies van het Ministerie van OCW (hierna OCW) zijn toegekend.

Allereerst bestaat de subsidietoezegging uit drie delen, te weten:

- De subsidieverlening inzake de culturele basisinfrastructuur voor de periode 2017-2020 op basis van de advisering door de Raad voor Cultuur. Over de gehele subsidieperiode bedraagt deze toezegging op het moment van vaststellen van deze jaarrekening ruim € 6,171 miljoen; voor 2017 bedroeg het toegezegde bedrag bijna € 1,543 miljoen.
- De subsidieverlening op basis van de Erfgoedwet bestaat uit twee delen. Een deel voor de huisvesting en een deel voor het collectiebeheer. Met ingang van 1 januari 2017 is het RKD op grond van artikel 2.8 van de Erfgoedwet voor onbepaalde tijd belast met de zorg voor het beheer van museale cultuurgoederen van de Staat en/of andere cultuurgoederen. E.e.a. is in een brief d.d. 16 maart 2016 door OCW bevestigd. Op grond van de aan de Erfgoedwet gekoppelde 'Regeling beheer rijkscollectie en subsidiering museale instellingen', worden de beide deel-subsidies i.h.k.v. de Erfgoedwet in formele zin jaarlijks toegekend. Voor het huisvestingdeel is echter i.h.k.v. de onderhandelingen over het toekomstige huisvestingstelsel de intentie uitgesproken dat de betreffende subsidie voor de periode van 15 jaar gewaarborgd blijft. Voor 2017 bedroegen de toegekende subsidies voor de twee genoemde onderdelen respectievelijk bijna € 1,431 miljoen en ruim € 2,174 miljoen.

In totaliteit bedroegen de structurele subsidietoezeggingen van OCW over 2017 bijna € 5,148 miljoen.

Toen in september 2016 de formele beschikking van OCW ontvangen werd, werd de publicatie van een nieuw 'Handboek verantwoording cultuursubsidies – Instellingen' weliswaar aangekondigd, maar de definitieve publicatie liet op zich wachten tot eind november 2017. Voor het grootste deel droegen de wijzigingen in deze definitieve versie van het Handboek het karakter van aangescherpte rubriceringen van opbrengsten (eigen inkomsten en private bijdragen vs. publieke subsidies) en kosten (primair categoriale indeling vs. secundair functionele indeling), die voor het RKD in principe goed toepasbaar bleken. Voor een belangrijk deel boden deze nieuwe rapportage voorschriften zelfs soelaas voor de in de afgelopen jaren gerezen fricties ten aanzien van het toentertijd door OCW voorgeschreven verslaggevingsformat en waarover met OCW afzonderlijke afspraken waren gemaakt.

Bij het verschijnen van de definitieve versie van het Handboek waren wij verrast door de voorgeschreven wijze waarop de huisvestingssubsidie met ingang van 2017 verantwoord dient te worden. Binnen deze voor de toekomst voorgeschreven manier van verantwoorden via de balans ontstaat er pas recht op subsidie als ook daadwerkelijk kosten gemaakt worden. Een dergelijke manier van verantwoorden van huisvestingssubsidies staat wat ons betreft haaks op een belangrijk uitgangspunt van het nieuwe huisvestingsbeleid, waarin gesteld wordt dat de instellingen zelfstandig verantwoordelijk zijn voor hun huisvesting, inclusief de lusten en de lasten daarvan. E.e.a. op basis van een met ingang van 2017 gefixeerd (te indexerende) bedrag van € 1,4 miljoen per jaar. Door de verantwoording via de balans voor te schrijven, behoudt OCW onze inziens onterecht een claim op deze beschikbaar gestelde middelen.

Tenslotte is in het nieuwe Handboek in het kader van de verantwoording van de huisvestingssubsidie ook nog een meer 'coulante' bepaling opgenomen, waar wij gebruik van hebben gemaakt. Op grond van deze bepaling mogen de *'in een jaar niet bestede huisvestingssubsidie OCW aan (publieksactiviteiten of) andere activiteiten in het kader van cultuurgoederen'* besteed worden. Door deze bepaling was het RKD in staat een met voorgaande jaren vergelijkbare bepaling van het jaarlijkse exploitatieresultaat te realiseren. Op basis van de jaarrekening 2017 wordt duidelijk hoe één en ander in de verslaggeving tot uitdrukking komt.

Tenslotte resteerde ultimo 2016 nog een bedrag van ruim € 740.000 van de in 2015 door OCW additioneel beschikbaar gestelde middelen in verband met Technische Vervangingsinvesteringen en met Veiligheid (kenmerk 896539). Gezien de bijzondere huisvestingsproblematiek van het RKD in het huidige KB-complex en in lijn met overeenkomstige bepalingen uit het nieuwe Handboek inzake niet bestede huisvestingssubsidie (zie bovenstaand) heeft OCW ingestemd met een verruiming ten opzichte van de oorspronkelijke bestedingsdoeleinden van deze middelen. In dat kader zijn in 2017 de aanloopkosten van RKD Research en de kosten van de reorganisatie gedekt uit deze additionele subsidiemiddelen. Het resterende bedrag bedraagt ultimo 2017 bijna € 543.000, en is als 'Nog te besteden subsidie 2015 OCW' op de balans verantwoord.

Eigen vermogen, bestemmingsfondsen en -reserves

De jaarrekening over 2017 laat een negatief resultaat (voor resultaatverdeling) zien van € 67.251, in belangrijke mate (nl. € 70.650 negatief) bestaand uit het 'Saldo uit gewone bedrijfsvoering' en voor het overige deel (te weten € 3.399 positief) uit rentebaten.

Allereerst hebben in het kader van de resultaatverdeling onttrekkingen danwel toevoegingen plaatsgevonden aan alle in dit kader relevante bestemmingsreserves en -fondsen. Voor een belangrijk deel vloeien deze mutaties voort uit de aard van de bestemmingsreserves- en fondsen en was ten tijde van het vaststellen van de begroting 2017 reeds met deze mutaties rekening gehouden.

Zoals hierboven reeds is aangegeven hebben we gebruik gemaakt van de mogelijkheden die het actuele Handboek verantwoording cultuursubsidies biedt ten aanzien van de verwerking van de huisvestingssubsidie in deze jaarrekening in het algemeen en de additionele vrijval ervan ten behoeve van onze *'andere activiteiten in het kader van de cultuurgoederen'* in het bijzonder. In dat kader hebben we ultimo 2017 een bedrag van € 352.121 als subsidiebaton gerealiseerd. Dit bedrag is op zodanig wijze bepaald dat aan het einde van het verslagjaar geen sprake meer was van een mutatie van de *Algemene reserve*. Op deze wijze zijn wij van mening dat we binnen de kaders/mogelijkheden van het nieuwe Handboek zijn gebleven en desondanks de ongewenste resultaatconsequenties van de verslaggevingswijziging hebben voorkomen.

Exploitatierkening

Alhoewel we, zoals hierboven aangegeven, ongewenste resultaatconsequenties konden voorkomen, heeft de verslaggevingswijziging inzake de huisvestingssubsidie voor een redelijk scherp inzicht gezorgd in een potentieel en hardnekkig risico binnen de bedrijfsvoering van het RKD. Dit betreft het risico van de interne (kruis-)subsidiering van activiteiten cq. projecten met het niet bestede deel van huisvestingssubsidie. Uiteraard manifesteert zich dit risico met name als er sprake is van onvoldoende dekking van projecten door externe financiering. Net als in 2017 was hiervan ook in de afgelopen jaren reeds sprake. Ook in die jaren was er sprake van compensatie uit huisvestingsmiddelen ter hoogte van € 200.000 á € 300.000. Echter door de andere wijze van verslaggeving was deze compensatie niet zichtbaar en 'gingen ze op' in de jaarlijkse exploitatieresultaten.

In 2017 werd het bovenstaande effect enerzijds veroorzaakt door het feit dat diverse begrote projecten niet gerealiseerd werden doordat er geen externe financiering kon worden geworven of anderzijds projecten niet conform de begrote voortgang konden worden gerealiseerd. In lijn hiermee kon in 2017 met een percentage van ruim 14% aan eigen inkomsten helaas niet voldaan worden aan onze in het verleden altijd gehanteerde doelstelling van een minimum van 15% aan eigen inkomsten. Sinds het reorganisatietraject RKD on the Move is deze norm zelfs verhoogd tot 17% aan eigen inkomsten.

Het moge niet verwonderlijk zijn dat wij het voortbestaan van deze interne (kruis-)subsidiering in de toekomst ongewenst vinden. Enerzijds omdat bij het realiseren van onze nieuwe huisvesting naar verwachting geen sprake meer zal zijn van niet bestede huisvestingsubsidies; anderzijds omdat een meer stringente financiële beheersing van projecten (inclusief de externe financiering ervan) van cruciaal belang is voor de financiële continuïteit van het RKD. Zeker gezien de doelstelling om in de toekomst het aandeel van eigen inkomsten te verhogen naar 17% in plaats van de in het verleden gehanteerde 15%.

Naast de hierboven beschreven tekortkoming cq. uitdaging voor de toekomst willen we ook benadrukken dat in 2017 een aantal beoogde ontwikkelingen in gang zijn gezet cq. afgerond, die waren voorzien in de begroting 2017 en de daarbij behorende kadernota. Dit betreft o.a. de verhoging van de focus op digitalisering, het aanscherpen van marketing- en communicatiebeleid en personeelsbeleid. Tevens hebben de plannen voor de strategische doorontwikkeling van het RKD in het algemeen en de profilering van het RKD als onderzoeksinstituut aan de basis gestaan van het grote digitaliseringsproject RKD Research en aan de organisatieverandering cq. reorganisatie RKD on the Move. Dit reorganisatietraject kon voor het eind van het jaar 2017 worden afgerond; met ingang van 1 januari 2018 is de nieuwe organisatiestructuur ingevoerd.

Een andere belangrijke prestatie over 2017 was het feit dat de personeelslasten van eigen medewerkers met een dienstverband binnen de begroting zijn gebleven. Het totale personeelsbestand nam (conform begroting) licht toe tot in totaal 56,33 fte's (in 2016, 54,0 fte's). Dit betreft een totaal aantal van 65 medewerkers. Hiervan hebben 12,33 fte's (in 2016, 10,8 fte's) een dienstverband voor bepaalde tijd; een aantal van 15 medewerkers.

De kosten voor externe inhuur van personeel lagen echter wel hoger dan begroot, doordat ter ondersteuning en begeleiding van de bovenstaande ontwikkelingen een grote behoefte bestond aan externe expertise. Voorbeelden hiervan betreft de externe ondersteuning bij het (Europees) aanbesteden van RKDResearch, bij de planvorming inzake de toekomstige huisvesting, bij het opstellen van een meerjarig informatieplan, bij het opstellen van het publicatiebeleid en tenslotte inzake de ondersteuning bij de reorganisatie RKD on the Move. Zowel de aanloopkosten voor RKD Research als de advieskosten inzake de reorganisatie zijn gedekt met de in 2015 van OCW ontvangen additionele subsidie.

De huisvestingslasten, afschrijvingen en overige lasten (zowel beheers- als activiteitenlasten) lopen voor het grootste deel in de pas met de begroting, danwel worden de begrote bedragen in (ruime) mate onderschreden.

Voor wat betreft een aantal kosten inzake huisvesting (huur, servicekosten, beveiliging) heeft dit te met name te maken met de stoeve voortgang in het huisvestingsdossier, waardoor ook in 2017 veelvuldig overleg met RVB, OCW en KB heeft plaatsgevonden. Onder andere over een nieuwe huurovereenkomst. Over de gehele linie zijn hierdoor de voor deze kosten begrote bedragen slechts beperkt aangesproken. De overschrijdingen inzake de post 'Organisatiekosten' (onder overige beheerslasten) hebben voor een deel dezelfde achtergrond als de overschrijdingen inzake de beheerslasten voor ingehuurd personeel, zoals advisering bij de huisvestingsproblematiek, RKDResearch, RKD on the Move, publicatiebeleid, etc.

Financiële positie ultimo 2017

Het RKD heeft geen winstoogmerk. Positieve resultaten worden toegevoegd aan het eigen vermogen, negatieve resultaten verlagen het eigen vermogen. Binnen het eigen vermogen zijn diverse bestemmingsfondsen en -reserves gevormd. Met het oog op de continuïteit van de organisatie heeft met name de *Algemene Reserve* een bufferfunctie om op terug te kunnen vallen bij calamiteiten met (ernstige) financiële consequenties. Als minimale cq. gewenste omvang van een dergelijke buffer is in het verleden een norm van 20% van de totale exploitatie geformuleerd; uiterlijk te bereiken aan het einde van de cultuurnotaperiode 2017-2020. Uitgaande van de exploitatiecijfers over 2016 zou een dergelijke buffer derhalve € 1,2 á 1,3 miljoen dienen te bedragen. Een ambitieuze doelstelling gezien het feit dat de Algemene Reserve ultimo 2017 ruim € 621.000 bedraagt.

Voorts zijn bij het beschouwen van de financiële positie van een instelling de liquiditeits- en solvabiliteitsratio's een belangrijke graadmeters. Zowel de liquiditeits- als de solvabiliteitspositie zijn ultimo 2017 min-of-meer gelijk gebleven ten opzichte van ultimo 2016.

Het RKD beschikt nog steeds over een voldoende liquiditeitspositie (op korte termijn); rekening houdend met de saldi aan liquide middelen, uitstaande vorderingen en uitstaande kortlopende schulden bedraagt de liquiditeitspositie ultimo 2017 bijna € 1,8 miljoen (ultimo 2016 ruim € 1,4 miljoen). De verbetering is vrijwel in zijn geheel toe te schrijven aan de voorschotten op de lening van de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) ad ruim € 400.000, die als langlopende schuld uiteraard tot een verbetering van de liquiditeitspositie leidt; maar wel gevolgen heeft voor de solvabiliteit. Als gevolg van deze langlopende financiering is de solvabiliteit (de verhouding tussen

het eigen vermogen en het totale vermogen) ultimo 2017 licht teruggelopen naar ruim 39% (ultimo 2016 nog ruim 41%). Ondanks deze lichte teruggang kan (evenals over voorgaande jaren) nog steeds gesteld worden dat het RKD in belangrijke mate met eigen vermogen is gefinancierd.

Begroting 2018

De begroting 2018 is op 13 december 2017 door de Raad van Toezicht goedgekeurd.

	<u>Begroting 2018</u>
BATEN	
Directe opbrengsten	
Publieksinkomsten	191.500
Sponsorinkomsten	30.000
Overige inkomsten	34.500
Indirecte opbrengsten	<u>23.500</u>
Totale opbrengsten	279.500
Subsidies en bijdragen	
Structurele subsidie OCW	5.256.100
Overige niet structurele subsidies en bijdragen	<u>1.624.817</u>
Totale subsidies en bijdragen	6.880.917
TOTALE BATEN	<u>7.160.417</u>
LASTEN	
Beheerslasten personeel	966.938
Beheerslasten materieel	<u>2.517.300</u>
Totale beheerslasten	3.484.238
Activiteitenlasten personeel	3.150.328
Activiteitenlasten materieel	<u>807.292</u>
Totale activiteitenlasten	3.957.620
TOTALE LASTEN	<u>7.441.858</u>
SALDO UIT GEWONE BEDRIJFSVOERING	-281.441
Rentebaten/-lasten	<u>5.000</u>
EXPLOITATIERESULTAAT	<u>-276.441</u>

De begroting 2018 is rond een aantal bouwstenen opgebouwd.

De belangrijkste bouwsteen betreft de nieuwe inrichting van de personele formatie conform de resultaten van het reorganisatietraject RKD *On the Move*, die met ingang van 1 januari 2018 operationeel is geworden. In de begroting 2018 zijn nog niet alle kosten van de maximale formatie opgenomen; wegens gebrek aan financiële ruimte zijn vooralsnog een aantal vacatures gefaseerd ingevuld.

Een andere belangrijke bouwsteen betreft de subsidietoezeggingen van het Ministerie van OCW over 2018. Voor wat betreft de subsidie inzake de culturele basisinfrastructuur het tweede jaar van de subsidieperiode 2017-2020. Voor wat betreft de twee onderdelen van de subsidieverlening op basis van de Erfgoedwet (collectiebeheer en huisvesting) sluiten de begrote bedragen aan met de op 27 september 2017 van OCW ontvangen beschikkingen.

De volgende bouwsteen van belang voor de begroting 2018 betreft de 'jaarlaag 2018' van de ontwikkelfase van het grote digitaliseringsproject RKD Research. Hiervoor is reeds nader ingegaan op de inhoudelijke aspecten van dit project. In financiële zin worden de 50% van de totale kosten van het project gefinancierd met het renteloze krediet van de 'Rijksdienst voor Ondernemend Nederland'; als spiegelbeeld van dit deel wordt het andere deel van 50% gefinancierd met eigen middelen. Onder andere door de inzet van eigen medewerkers en door bijdragen van potentiële partner investors. Tenslotte resteert er in 2018 binnen dit project een negatief begroot saldo van € 277.000, vrijwel het gehele begrote negatieve exploitatieresultaat van het RKD over 2018. Indien dit saldo onverhoopt niet gedekt kan worden met nog additioneel te werven subsidies en bijdragen, zal er dekking (en derhalve ook van het negatief begrote exploitatieresultaat over 2018) plaatsvinden vanuit de 'Bestemmingsreserve Kunsthistorisch Onderzoek'.

Tenslotte bestaat de begroting nog uit de bouwstenen 'Projecten gefinancierd met externe bijdragen' en een aantal innovaties onder andere in de vorm een verhoogd opleidings- en ontwikkelingstraject en extra financiële ruimte voor digitaliserings-/ICT-kosten.

RISICOANALYSE

Vanuit de continuïteit van de bedrijfsvoering bezien zijn er een drietal risico's cq. uitdagingen waarmee het RKD momenteel wordt geconfronteerd. Enerzijds betreft dit de noodzaak om de transitie van een analoge wijze van beheer en ontsluiting van de collectie binnen afzienbare tijd te maken naar een digitale werkwijze. Voorts wordt het RKD geconfronteerd met een complexe problematiek inzake haar huisvesting. En tenslotte heeft het verslagjaar 2017 laten zien dat er nog steeds risico's bestaan ten aanzien van het acquireren van nieuwe (substantieel extern gefinancierde) projecten (met enige omvang) en/of het realiseren van adequate voortgang van dergelijke projecten.

Voor wat betreft de gewenste digitalisering zijn in de afgelopen jaren een aantal voorbereidende activiteiten uitgevoerd, die in de loop van de komende jaren moeten leiden tot een grootschalige digitalisering van de collectie. Tegelijkertijd worden vanzelfsprekend tevens de werkprocessen van de medewerkers en de wijze waarop het publiek gebruik maakt van onze collectie opnieuw ingericht en zoveel mogelijk gedigitaliseerd. De omvang van deze digitaliseringsactiviteiten, alhoewel gefaseerd aangepakt, is zodanig dat deze niet alleen uit eigen middelen cq. de reguliere subsidie bekostigd kan worden. In 2017 is hiervoor een externe financiering in de vorm van een renteloos krediet gerealiseerd. Maar ook in de toekomst zal additionele externe financiering van deze digitaliseringsactiviteiten een punt van aandacht blijven.

Ten aanzien van de huisvestingsproblematiek is in zoverre duidelijk dat de huidige huisvesting in een deel van het complex van de Koninklijke Bibliotheek niet meer gecontinueerd kan en zal worden. Op de middellange termijn zal het RKD derhalve om moeten zien naar huisvesting op een andere locatie. Momenteel vindt met diverse partijen, zoals het RVB en OCW overleg plaats over zowel het afwikkelen van de huidige huisvesting als over het realiseren van een nieuwe huisvesting op een nieuwe locatie.

Het is op dit moment nog onduidelijk of het afwikkelen van de oude huisvesting kan plaatsvinden binnen de financiële mogelijkheden van het RKD. Tegelijkertijd worden tevens de mogelijkheden van een eigen huisvesting buiten het KB-complex onderzocht, inclusief de daarbij behorende financieringsmogelijkheden binnen onze financiële mogelijkheden.

In dat kader is het van belang te melden dat het RKD zelfstandig verantwoordelijk is geworden voor haar huisvesting en de wijze van bekostiging hiervan.

Op financieel gebied worden de activiteiten van het RKD van oudsher in belangrijke mate bekostigd door de structurele subsidiering door het Ministerie van OCW. De risico's op een te grote afhankelijkheid van één financiering/subsidieverstrekker worden beperkt door eigen inkomsten na te streven ter hoogte van (inmiddels) minimaal 17% van de totale inkomsten. Een percentage dat ook in de afgelopen jaren, soms weliswaar net, gerealiseerd wordt. En op dit punt manifesteert zich het risico van voldoende en toereikend externe gefinancierde activiteiten en projecten. Een speerpunt dat mede ten grondslag heeft gelegen aan de nieuwe inrichting van de organisatie in het kader van RKD *on the Move*. Met name het versterken van de externe financieringen van activiteiten zal cruciaal zijn in het realiseren van de in het bovenstaande reeds aangehaalde vermogensdoelstelling van € 1,2 á 1,3 miljoen. Alleen zo kan invulling gegeven worden aan de wens om in de toekomst meer financiële stabiliteit te realiseren en de financiële continuïteit voor de middellange c.q. lange termijn te waarborgen.

CULTURAL GOVERNANCE

Het RKD is een stichting volgens het Raad-van-Toezicht-model. De stichting kent een tweehoofdige directie en één directeur-bestuurder, die wordt benoemd en ontslagen door de Raad van Toezicht.

Statutair zijn, in artikel 5.9, aan de goedkeuring van de Raad van Toezicht onderworpen besluiten van het bestuur omtrent:

- de benoeming van de controlerend accountant;
- de vaststelling van het beleidsplan, de begroting en de jaarrekening;
- duurzame samenwerking met andere instellingen;
- de aanvraag van faillissement of surseance van betaling of ontbinding van de stichting;
- de beëindiging van het dienstverband van een aanmerkelijk aantal medewerkers en een aantal andere belangrijke onderwerpen.

De aanbevelingen van de Code Governance Cultuur zijn verankerd in de statuten en de bestuurspraktijk van het RKD. Periodiek vindt overleg plaats tussen de directeur-bestuurder en de voorzitter van de Raad van Toezicht, ook buiten de vergadering van de Raad en de directie om.

Het RKD heeft alle principes vanuit de Code Governance Cultuur toegepast en volgt hierin zoveel mogelijk de praktijkaanbevelingen vanuit de Code Governance Cultuur. De invulling van deze praktijkaanbevelingen is in 2017 herzien. In het kader van de algemene organisatieontwikkeling, de continue verbetering van de governance structuur en het risicomanagement, worden daarom relevante reglementen, procedures en documenten op het gebied van de governance binnen het RKD verbeterd of (opnieuw) ontwikkeld.

Het risicobeheersingsraamwerk wordt herzien en er zijn verbeteringen gerealiseerd in de vastlegging van de interne beheersing. Daarnaast worden het reglement RvT, het directiereglement (incl. informatieprotocol) en een meer specifieke agendering (en notulering) van RvT-vergaderingen ten aanzien van de realisatie van doelstellingen, strategie en het risicobeheer en financieel beleid herzien, en waar mogelijk verbeterd.

Directie

De directie bestond in 2017 uit:

prof. dr. C.W.M. Stolwijk, Algemeen directeur, tevens statutair bestuurder
mw. drs. M.S. Pondman, Zakelijk directeur

Managementteam

De samenstelling van het managementteam was gedurende 2017:

Prof. dr. C.W.M. Stolwijk, Algemeen directeur, voorzitter
mw. drs. M.S. Pondman, Zakelijk directeur
mw. drs. S.E. Craft-Giepmans, Hoofd afdeling Beeldende Kunst voor 1750
drs. A.M. Geerts, Hoofd afdeling Beeldende Kunst na 1750
drs. R. Koot, Hoofd afdeling Bibliotheek & Archieven (tot 15 juni 2017)
drs. H. van der Klis, Hoofd afdeling Bibliotheek & Archieven a.i. (vanaf 19 mei 2017)
drs. R. van 't Zelfde, Hoofd afdeling Automatisering & Informatie-ontsluiting

Ondernemingsraad

De samenstelling van de Ondernemingsraad in 2017:

mw. drs. M.B.P. Heslenfeld, voorzitter
mw. drs. N.C.M. Garthoff, secretaris
drs. R. van Bragt
mw. A.E.M. Kooijman-Spadon
mw. drs. M.J. van Leeuwen

Den Haag, 27 maart 2018

Stichting RKD – Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis,

prof. dr. C.W.M. Stolwijk
Directeur-bestuurder

VERSLAG VAN DE RAAD VAN TOEZICHT

De samenstelling van de Raad van Toezicht bleef in 2017 ongewijzigd.

De Raad vergaderde vijfmaal: 28 maart, 20 juni, 19 september, 23 oktober en 12 december. De directie overlegde minimaal zesmaal met de voorzitter, waarvan eenmaal een evaluatiegesprek betrof tussen de voorzitter van de Raad en de Directeur-bestuurder.

De belangrijkste onderwerpen die in deze vergaderingen zijn behandeld betreffen:

Jaarrekening 2016

De Raad van Toezicht is verheugd dat de jaarrekening een positief resultaat laat zien en dat er een betere balanspositie is met minder onzekere factoren. Het ingezette beleid t.a.v. de verdere beheersing van de personele lasten en het verhogen van de eigen inkomsten dient te worden voortgezet. De Jaarrekening 2016 werd op 28 maart 2017 goedgekeurd.

Huisvesting

In 2017 was de mogelijke nieuwe huisvesting van het RKD een terugkerend onderwerp op de agenda. Veel tijd en aandacht is besteed aan het verduidelijken van de mogelijke gebondenheid van het RKD aan het nieuwe huisvestingsstelsel. Gedurende het jaar zijn verschillende opties voor nieuwe huisvesting de revue gepasseerd. Ook zijn mogelijkheden voor financiële steun vanuit het private domein besproken. In de tweede helft van 2017 is het RVB met een serieuze optie gekomen voor huisvesting van het RKD in het Museumkwartier van Den Haag. Deze optie wordt sindsdien in nauwe samenwerking met het RVB en het ministerie van OCW uitgewerkt.

Reorganisatie/RKD on the Move

De Raad begeleidde in 2017 vanuit haar toezichthoudende rol en verantwoordelijkheid het reorganisatie-traject *RKD On the move*. Zij constateerde dat deze reorganisatie veel behelst, waardeerde de uitgesproken ambities en stelde de volgende vragen: hoe houdt de directie voeling met de beleving van de reorganisatie door het personeel; worden de medewerkers voldoende meegenomen in het proces? Hoe blijft het RKD herkenbaar voor de buitenwereld?

De directie informeerde de Raad uitgebreid over het traject. Uitgangspunt is en blijft het RKD naar een hoger (wetenschappelijk) niveau te brengen. Nieuwe collega's zijn onderzoek gedreven, hebben een stevige band met universiteiten en zijn in staat projectplannen te schrijven en projecten te leiden. In de formatie is ruimte om kansen, die zich op personeelsgebied voordoen, te grijpen. De Raad blijft dit traject ok in 2018 volgen; een evaluatie staat voor het einde van dat jaar gepland.

Samenwerking met CODART

Gedurende 2017 hebben het RKD en CODART veelvuldig overleg gevoerd over het opstellen van een nieuwe samenwerkingsovereenkomst. Daar waar het RKD opteerde voor een gemeenschappelijke werkorganisatie, werkend voor eenzelfde kennisdomein, en twee aparte besturen, gaf CODART bij brief van 18 oktober 2017 aan als zelfstandige organisatie verder te willen gaan. Op verzoek van CODART heeft het RKD aan het bestuur van CODART de memo 'Naar een nieuw verband' gestuurd, waarin de wens van het RKD tot vergaande samenwerking gemotiveerd uiteen werd gezet. De beoogde samenwerking tussen het RKD en CODART is in verschillende vergaderingen van de Raad geagendeerd. De Raad is van mening dat CODART als kleine organisatie veel kan winnen bij het samenwerken met een grotere partner als het RKD, maar heeft ook geconstateerd dat CODART de zelfstandigheid en onafhankelijkheid als kernwaarden ziet. Tijdens een vergadering met CODART-bestuur, het RKD-bestuur en een delegatie van de Raad van Toezicht is besloten met elkaar een dienstverleningsovereenkomst overeen te komen.

Statutenwijziging

Sinds de verzelfstandiging van het RKD in het midden van de jaren 1990 waren de statuten niet wezenlijk aangepast aan het nieuwe beleid van de overheid ten aanzien van een culturele instelling als het RKD, die een Rijkscollectie beheert. In 2017 vergaderde de Raad minimaal twee keer over de aangepaste statuten. Deze zijn in de vergadering van 23 oktober 2017 goedgekeurd.

Compliance en integer handelen

In 2017 is gewerkt aan de verdere ontwikkeling, zoals het inrichten van de procedures voor cultuurhistorisch onderzoek en beoordelingen, en de omgang met veilinghuizen en kunsthandels. Op basis van een memo van het bestuur van het RKD is mede gekeken naar de aanpak door andere culturele instellingen. De Raad hecht veel waarde aan de aandacht voor het onderwerp en adviseert enige souplesse te betrachten ten aanzien van het aannemen van relatiegeschenken van veilinghuizen en kunsthandels. Binnen een bepaalde bandbreedte en onder het vereiste van transparantie mogen medewerkers zich laten fêteren of een klein geschenk, zoals een fles wijn, aannemen. Relaties op de werkvloer mogen er nooit toe leiden dat de lagere in rang moet vertrekken.

Selectie nieuwe accountant

Na de afronding van de werkzaamheden ten aanzien van de jaarrekening 2016 heeft de Raad van Toezicht besloten afscheid te nemen van Dubois & Co. Registeraccountant. In lijn met de Code Cultural Governance is besloten om na acht jaar op zoek te gaan naar een nieuwe accountant. Na een zorgvuldige selectieproces heeft de directie Conclude Accountants & Belastingadviseurs voorgedragen te benoemen als accountant, die met ingang van het verslagjaar 2017 de accountantscontrole van de jaarrekening gaat verrichten. De Raad heeft de voordracht overgenomen een Conclude Accountants & Belastingadviseurs in haar vergadering van 19 september 2017 benoemd.

Begroting 2018

In het kader van de reorganisatie/RKD on the Move werden de toekomstige kaders voor de vaste en de variabele personeelsformatie bepaald. Deze uitgangspunten vormden de belangrijkste basis voor de begroting 2018, aangevuld met nog een aantal 'bouwstenen', zoals:

1. Subsidiebeschikking van het Ministerie van OCW voor 2018 en verder;
2. Het grote digitaliseringsproject RKD Research en dat in dat kader gerealiseerde externe financiering via de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO);
3. Projecten gefinancierd met externe bijdragen;
4. Diverse innovaties onder andere in de vorm van een verhoogd opleidings- en ontwikkelingsbudget en extra financiële ruimte voor digitalisering-/ICT-kosten.

Ook de normen uit voorgaande jaren inzake het realiseren van een sluitende begroting (na mutaties bestemmingsfondsen en – reserves) en het realiseren van een aandeel van 15% aan eigen inkomsten zijn gehandhaafd. De raad verleende op 12 december 2017 goedkeuring aan de Begroting 2018.

Professoraat Algemeen Directeur RKD

De Raad stemde in met het verzoek van de Universiteit Utrecht, *Department of History and Art History*, om mee te werken aan de benoeming van de Algemeen directeur van het RKD tot hoogleraar *Nederlandse kunst in internationale context, 1800-1940* (0,2 FTE). Een dergelijke benoeming versterkt de positie van het RKD als kennis- en onderzoeksinstituut en biedt o.m. de mogelijkheid onderzoeksprojecten i.s.m. het universitaire veld te ontwikkelen, nieuwe generaties studenten op te leiden en promovendi te begeleiden. De Universiteit Utrecht voorziet een benoeming per 1 juni 2017.

Conform de statuten heeft de Raad van Toezicht de jaarrekening over 2017, inclusief het bijbehorende bestuursverslag, beoordeeld en kennisgenomen van het verslag van de accountant. De Raad van Toezicht heeft in haar vergadering de genoemde stukken goedgekeurd.

Den Haag, 27 maart 2018
Stichting RKD – Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis,

mr. G. Roes,
Lid van de Raad van State, voorzitter (benoemd per 21 februari 2017, 1e termijn)

drs. H.M. Godschalx,
Managing director, NIBC Bank N.V. (benoemd per 17 oktober 2016, 1e termijn)

mv. prof. dr. K. Van Der Stighelen,
Hoogleraar Kunstgeschiedenis, Katholieke Universiteit Leuven (benoemd per 1 januari 2016, 2e termijn)

drs. G. Lijten,
Directeur Fondation Custodia (benoemd per 1 januari 2016, 2e termijn)

prof. dr. V. Manuth,
hoogleraar kunstgeschiedenis, Radboud Universiteit (benoemd per 1 mei 2016, 2e termijn)

JAARREKENING

BALANS

	<u>31 december 2017</u>	<u>31 december 2016</u>
ACTIVA		
Materiële vaste activa	<u>161.077</u>	<u>178.813</u>
Totaal vaste activa	161.077	178.813
Vorderingen	639.317	452.510
Liquide middelen	<u>3.131.394</u>	<u>3.213.082</u>
Totaal vlottende activa	<u>3.770.711</u>	<u>3.665.592</u>
TOTAAL ACTIVA	<u><u>3.931.788</u></u>	<u><u>3.844.405</u></u>
PASSIVA		
Algemene reserve	621.064	621.064
Bestemmingsreserves	896.204	951.166
Bestemmingsfonds OCW	-	-
Overige bestemmingsfondsen	<u>14.040</u>	<u>26.330</u>
Totaal eigen vermogen	1.531.308	1.598.560
Langlopende schulden	<u>424.031</u>	
Totaal langlopende schulden	424.031	
Kortlopende schulden	<u>1.976.449</u>	<u>2.245.846</u>
Totaal kortlopende schulden	<u>1.976.449</u>	<u>2.245.846</u>
TOTAAL PASSIVA	<u><u>3.931.788</u></u>	<u><u>3.844.405</u></u>

CATEGORIALE EXPLOITATIEREKENING

	2017	Begroting 2017	2016
BATEN			
Eigen inkomsten			
Publieksinkomsten	35.483	43.000	74.358
Sponsorinkomsten	5.000	20.000	10.000
Overige inkomsten	131.416	182.500	115.854
Indirecte opbrengsten	12.454	11.000	139
Bijdragen uit private middelen			
Private middelen - private fondsen	517.273	1.075.287	506.432
Totale eigen inkomsten	701.626	1.331.787	706.783
Structurele subsidie OCW	4.964.816	5.138.348	3.702.542
Overige structurele publieke subsidies			
Incidentele publieke subsidies	338.214	743.938	212.748
Totale subsidies	5.303.030	5.882.286	3.915.290
TOTALE BATEN	6.004.656	7.214.073	4.622.073
LASTEN			
Personeelslasten	4.219.396	4.235.166	4.096.645
Huisvestingslasten	812.377	1.743.000	1.007.491
Afschrijvingen	117.491	155.003	190.951
Overige lasten	926.042	1.171.304	825.597
TOTALE LASTEN	6.075.306	7.304.473	6.120.684
SALDO UIT GEWONE BEDRIJFSVOERING	-70.650	-90.400	-1.498.611
Rentebaten/-lasten	3.399	-17.500	12.621
EXPLOITATIERESULTAAT	-67.251	-107.900	-1.485.990
RESULTAATVERDELING			
Onttrekking resp. toevoeging Algemene reserve	-	10.000	-37.217
Onttrekking Fonds Digitalisering			-6.307
Toevoeging resp. onttrekking Boekenmarktfonds	812	12.000	7.836
Onttrekking resp. toevoeging Bestemmingsreserve Kunsthist. Onderz.	-54.162	-94.900	-7.161
Onttrekking Bestemmingsreserve Huisvesting OCW 2009-2012			-26.220
Onttrekking Reserve Herkomst Gezocht	-1.612		-34.813
Onttrekking resp. toevoeging Bestemmingsf. Huisvesting OCW 2013-2016			-1.300.985
Onttrekking Bestemmingsfonds OCW 2013-2016			-64.608
Onttrekking Fonds Brenninkmeijer	-12.289	-35.000	-16.516
	-67.251	-107.900	-1.485.990

TOELICHTINGEN

GRONDSLAGEN VAN WAARDERING EN RESULTAATBEPALING

ALGEMEEN

De Stichting tot exploitatie van het Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie ('de stichting'), opgericht op 1 januari 1995 en gevestigd te 's-Gravenhage, is rechtsopvolger, wegens verzelfstandiging, van het Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie ('RKD'), tot dat ogenblik onderdeel van het Ministerie voor Onderwijs, Cultuur en wetenschappen, en voor wat betreft haar activiteiten en bezittingen van de Stichting Iconografisch Bureau in liquidatie ('Stichting IB'), welke tevens is gevestigd in 's-Gravenhage.

De jaarrekening is ingericht overeenkomstig de eisen die in het kader van de Wet op het specifieke cultuurbeleid van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen en Richtlijn 640 voor de Jaarverslaggeving worden gesteld. De eisen in het kader van de Wet op specifieke cultuurbeleid zijn vervat in bepalingen uit het Bekostingsbesluit cultuuruitingen. De eisen zijn beschreven in het nieuwe Handboek financiële verantwoording cultuursubsidies instellingen (Subsidieperiode 2017-2020) dat in november 2017 is verschenen. Als gevolg van de eisen van dit nieuwe Handboek zijn een aantal posten in balans en exploitatierekening geherrubriceerd. De vergelijkende cijfers zijn overeenkomstig aangepast.

Voor de inrichting van de jaarrekening over 2017 is zoals gezegd de indeling volgens het nieuwe Handboek gehanteerd. Ten aanzien van de functionele exploitatierekening wordt het model gehanteerd, waarbij posten worden toegerekend aan 'Collectiebeheer' en 'Algemeen beheer'. Deze functionele exploitatierekening is als bijlage aan de jaarrekening toegevoegd.

Het verslagjaar van de Stichting komt overeen met het kalenderjaar.

GRONDSLAGEN VAN WAARDERING

Alle activa en passiva zijn opgenomen tegen nominale waarde, tenzij hieronder anders vermeld.

Materiële vaste activa

De materiële vaste activa worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs, verminderd met de cumulatieve afschrijvingen en indien van toepassing met bijzondere waardeverminderingen. De afschrijvingen worden gebaseerd op de verwachte toekomstige gebruiksduur en worden berekend op basis van een vast percentage van de verkrijgingsprijs, rekening houdend met een eventuele restwaarde. Er wordt afgeschreven vanaf het moment van ingebruikname. De verwachte toekomstige gebruiksduur van de volgende categorieën materieel vaste activa betreft:

- Kantoorinventaris:	5 jaar
- Automatiseringsapparatuur en software:	3 jaar

Liquide middelen

De liquide middelen betreffen de kas, rekening courant en spaarrekeningen bij diverse banken. De saldi zijn vrij beschikbaar voor het RKD.

Vorderingen

De vorderingen worden gewaardeerd op de nominale waarde onder aftrek van een voorziening voor oninbaarheid. De voorziening worden bepaald op basis van een individuele beoordeling van de inbaarheid van de vorderingen.

Overige activa en passiva

De overige activa en passiva worden opgenomen tegen nominale waarde.

Algemene reserve

De algemene reserve is het gedeelte van het eigen vermogen waarover zonder belemmering door wettelijke of statutair bepalingen kan worden beschikt voor het doel waarvoor het RKD is opgericht. Deze reserve wordt aangehouden om de continuïteit van het RKD op langere termijn te waarborgen.

Bestemmingsreserves

Bestemmingsreserves zijn afgezonderde vermogensbestanddelen met een door de bestuurder bepaalde specifieke bestemming.

Bestemmingsfondsen

Bestemmingsfondsen zijn een deel van het eigen vermogen waaraan door derden een bepaalde (beperkte) bestedingsmogelijkheid is gegeven. De toerekening aan het bestemmingsfonds OCW wordt bepaald op basis van de bepalingen uit het Handboek Verantwoording Cultuursubsidies - Instellingen.

GRONDSLAGEN VOOR DE RESULTAATBEPALING

Het resultaat wordt bepaald als het verschil tussen de opbrengsten en de kosten en overige lasten over het jaar.

Baten en lasten

Baten en lasten worden gewaardeerd op actuele waarde en toegerekend aan het jaar waarop ze betrekking hebben, tenzij anders vermeld. Winsten worden slechts opgenomen voor zover zij op balansdatum zijn gerealiseerd. Verplichtingen en mogelijke verliezen die hun oorsprong vinden voor het einde van het verslagjaar, worden in acht genomen indien zij voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden.

Subsidies en bijdragen

De structurele subsidies van OCW zijn opgenomen op basis van de van het Ministerie van OCW ontvangen beschikkingen. Aan deze beschikkingen liggen periodiek ingediende subsidie-aanvragen ten grondslag.

Subsidies en bijdragen voor projecten worden als baten verwerkt in de exploitatierekening in het jaar waarin de gesubsidieerde kosten zijn gemaakt.

Aankopen en bijdragen t.b.v. van deze aankopen

De aankopen t.b.v. de collectie en de ten behoeve van deze aankopen ontvangen subsidies, schenkingen en overige bijdragen worden in de exploitatierekening verantwoord.

Afschrijvingen

De afschrijvingen op materiële vaste activa worden gebaseerd op de verkrijgings- of vervaardigingsprijs.

Pensioenen

Het RKD heeft een toegezegde pensioenregeling. Deze regeling is ondergebracht bij een bedrijfstakpensioenfonds Zorg en Welzijn. Er is geen verplichting tot bijstorting ingeval de bedrijfstak-pensioenfonds tekorten heeft. Als gevolg hiervan wordt de pensioenregeling in de jaarrekening opgenomen als zijnde een toegezegde bijdrageregeling en worden alleen de verschuldigde pensioenpremies verantwoord.

WNT

Voor de uitvoering van de 'Wet normering bezoldiging topfunctionarissen in de (semi)publieke sector' (WNT) heeft het RKD zich gehouden aan de 'Beleidsregel toepassing WNT' conform de publicatie in de Staatscourant d.d. 6 maart 2014.

TOELICHTING OP DE BALANS

ACTIVA

	2017		2016
Materiële vaste activa			
Aanschafwaarde per 1 januari	3.878.418		3.788.483
Cumulatieve afschrijvingen per 1 januari	3.699.605		3.508.654
		178.813	279.829
Investeringen	99.754		89.935
Afschrijvingen	-117.490		-190.951
Aanschafwaarde per 31 december	3.978.172		3.878.418
Cumulatieve afschrijvingen per 31 december	3.817.095		3.699.605
		161.077	178.813

De investeringen bestaan in belangrijke mate uit de aanschaf van een nieuwe server voor een additionele storage en backupfaciliteiten. Verder betreft het enkele kleine investeringen in de nieuwe inrichting van de vergaderzalen.

	31 december 2017		31 december 2016
Vorderingen			
Debiteuren	34.567		46.088
Vooruitbetaalde posten	76.153		58.985
Nog te ontvangen projectsubsidies	229.105		221.149
Nog te ontvangen omzetbelasting	253.543		82.569
Overige vorderingen	45.949		43.719
		639.317	452.510

Debiteuren

Het debiteurensaldo per 31 december 2017 is bepaald rekening houdend met een aftrekpost voor mogelijke oninbaarheid.

Nog te ontvangen projectsubsidies

De post 'Nog te ontvangen projectsubsidies' betreft de balanspositie van projecten, waarvan op balansdatum meer declarabele kosten zijn gemaakt dan voorschotten ontvangen. Dit betreft in feite vorderingen, die gedekt zijn door de van subsidiegevers ontvangen toezeggingen. Bij afgeronde projecten betreft dit vaak 10 á 20% van de toegezegde bedragen, die worden uitbetaald na ontvangst van de projectverantwoording. Ultimo 2017 betreft dit met name vorderingen in het kader van de projecten Mondriaan Editieproject, Retour de Paris (Geotagging), Van Gogh Worldwide, Bijzonder Kleindrukwerk & Efemer en Kunsthandelarchieven.

Nog te ontvangen omzetbelasting

De post 'Nog te ontvangen omzetbelasting' is dit jaar eenmalig zo hoog in verband met de verlate facturering in 2017 van de huur en de servicekosten. De in deze facturen opgenomen omzetbelasting zorgt voor een extra hoge vordering ultimo verslagjaar.

	31 december 2017		31 december 2016
Liquide middelen			
Banken Rekeningen Courant	64.371		35.415
Banken Spaarrekeningen	3.636.892		3.193.271
Gelden onderweg	-574.421		-18.310
Kas	4.552		2.706
		3.131.394	3.213.082

De liquide middelen zijn vrij opneembaar.

Gelden onderweg

De laatste betaalbatch van het verslagjaar was relatief omvangrijk, onder andere door de eerder genoemde 'late' facturen voor huur en servicekosten. Deze betaalbatch is ultimo verslagjaar aangeboden en ook in onze administratie verwerkt, maar werd pas begin 2018 door de bank verwerkt.

TOELICHTING OP DE BALANS

PASSIVA

	2017	2016
Algemene reserve		
Stand per 1 januari	621.064	722.889
Correctie i.v.m. resultaatverdeling 2015	-	-64.608
Onttrekking resp. toevoeging i.h.k.v. resultaatverdeling	-	-37.217
Stand per 31 december	<u>621.064</u>	<u>621.064</u>

	2017	2016
Bestemmingsreserves		
<i>Boekenmarktfonds:</i>		
Stand per 1 januari	7.836	-
Toevoeging i.h.k.v. resultaatverdeling	812	7.836
Stand per 31 december	<u>8.648</u>	<u>7.836</u>

Het 'Boekenmarktfonds' wordt gevormd met de opbrengsten van de periodiek georganiseerde boekverkoop van dubbele exemplaren in onze collectie. Met deze middelen worden vervolgens nieuwe aankopen ten behoeve van onze collectie gefinancierd.

	2017	2016
Bestemmingsreserve Kunsthistorisch Onderzoek		
Stand per 1 januari	941.197	948.358
Onttrekking i.h.k.v. resultaatverdeling	-54.162	-7.161
Stand per 31 december	<u>887.035</u>	<u>941.197</u>

Deze bestemmingsreserve is in het verleden gevormd met de liquidatie-uitkering van de voormalige stichting 'Ter Bevordering van het Kunsthistorisch Onderzoek in Nederland' (BKO) en enkele legaten. De middelen zijn door de bestuurder vervolgens specifiek bestemd voor 'kunsthistorisch onderzoek' (in de brede zin van het woord). De onttrekkingen in 2017 betroffen (conform begroting) onder andere de ontwikkeling van het nieuwe publicatiebeleid van het RKD, de kosten van de tijdbesteding van onze medewerkers in het kader van de Zomercursus en de kosten van Fellowships.

	2017	2016
Reserve Herkomst Gezocht:		
Stand per 1 januari	2.133	36.946
Onttrekking i.h.k.v. resultaatverdeling	-1.612	-34.813
Stand per 31 december	<u>521</u>	<u>2.133</u>

De 'Reserve Herkomst Gezocht' betreft een in het verleden ontstaan positief saldo van een subsidie van OCW toen het 'Bureau Herkomst Gezocht' (BHG) nog deel uitmaakte van het RKD. Na het opheffen van BHG op 1 januari 2005 zijn de archieven, database e.d. overgedragen aan het Nationaal Archief. In overleg met het ministerie is toentertijd bepaald dat het positieve saldo besteed kon worden aan kosten die in lijn met de oorspronkelijk bestemming van de subsidie lag. Nadat dit positieve saldo is uitgeput, komt de gehele financiële exploitatie van het beheer van de voormalige archieven, databases e.d. voor rekening van het Nationaal Archief.

Totaal bestemmingsreserves **896.204** **951.166**

	2017	2016
Overige bestemmingsfondsen		
<i>Fonds Brenninkmeijer:</i>		
Stand per 1 januari	26.330	42.845
Onttrekking i.h.k.v. resultaatverdeling	-12.289	-16.516
Stand per 31 december	<u>14.040</u>	<u>26.330</u>

Dit fonds is ontstaan uit een gift van de familie Brenninkmeijer met een beperkte bestemming. De gever heeft bepaald dat deze middelen uitsluitend besteed mogen worden ten behoeve van de inzet van vrijwilligers en stagiaires. In dat kader betreft de onttrekking de helft van deze kosten over 2017.

Totaal overige bestemmingsfondsen **14.040** **26.330**

TOELICHTING OP DE BALANS

	2017
Langlopende schulden	
<i>Lening Rijksdienst voor Ondernemend Nederland i.h.k.v. Toekomstkrediet Onderzoeksfaciliteiten:</i>	
Stand per 1 januari	-
Ontvangen bevoorschotting 2017	424.031
Stand per 31 december 2017	<u>424.031</u>

Op 28 juni 2017 heeft de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland positief beschikt inzake onze subsidie-aanvraag voor RKD Research. De subsidie wordt beschikbaar gesteld in de vorm van een renteloos 'Toekomstfondskrediet Onderzoeksfaciliteiten'. Het krediet is bedoeld voor het ontwikkelen van onze toekomstige onderzoeksfaciliteit 'RKD Research'. Het totale krediet bedraagt € 1.554.778 (de helft van de begrote ontwikkelingskosten) en wordt beschikbaar gesteld in 11 tranches. Hiervan zijn er in 2017 drie ontvangen. Nadat de ontwikkelfase van het project 'RKD Research' is afgerond, zal de lening met ingang van 2021 afgelost gaan worden. Eén en ander met de positieve cashflow uit de exploitatiefase van de onderzoeksfaciliteit. Het aflossingsschema kent jaarlijkse aflossingen over de periode tot en met 2034.

De ontwikkeling van de onderzoeksfaciliteit is met ingang van april 2017 opgestart. Tot balansdatum zijn met name kosten gemaakt in de sfeer van tijdbesteding van eigen medewerkers van het RKD en enkele out-of-pocket bestedingen voor faciliteiten.

	31 december 2017	31 december 2016
Kortlopende schulden		
Crediteuren	243.917	291.463
Te betalen loonheffing	134.893	122.676
Te betalen pensioenpremies	34.171	7.738
Reservering vakantiedagen en -geld en eindejaarsuitkering	212.143	203.539
Nog te besteden projectsubsidies	436.994	720.048
Nog te besteden additionele subsidie OCW	542.599	740.441
Nog te besteden huisvestingssubsidie OCW	184.105	-
Overige schulden	187.626	159.941
	<u>1.976.449</u>	<u>2.245.846</u>

Nog te besteden projectsubsidies

Deze post betreft de balanspositie van projecten, waarbij op balansdatum een groter bedrag aan voorschotten is ontvangen, dan er tot balansdatum aan kosten gemaakt zijn. Ultimo 2017 heeft deze post met name betrekking op de projecten Rembrandt Database, Dendrochronologie, Zilverarchieven, Glasarchieven, Art & Project en Kunstambachten Leiden.

Nog te besteden additionele subsidie OCW

Deze post betreft het deel van de door OCW beschikbaar gestelde middelen voor het realiseren van (brand)veiligheidsmaatregelen dat in 2016 en 2017 nog niet besteed is. In totaal is er oorspronkelijk onder deze noemer een bedrag van € 813.200 beschikbaar gesteld. Vanaf 2017 is de beperking inzake de mogelijke besteding van deze middelen vervallen. Hierover en over de alternatieve besteding van de middelen is met OCW gecommuniceerd. In 2017 zijn de middelen ingezet voor de aanloopkosten van RKDBoxes en de advieskosten inzake de eind 2017 gerealiseerde reorganisatie. Voor 2018 zullen de middelen o.a. worden ingezet voor een aantal verbetertrajecten in het kader van de implementatie van de reorganisatie.

	2017
<i>Nog te besteden huisvestingssubsidie OCW</i>	
Stand per 1 januari 2017	-
Subsidie OCW - Erfgoedwet - huisvesting	1.431.534
	1.431.534
Onttrekkingen:	
- Huur en overige huisvestingskosten	-812.377
- Advieskosten inz. toekomstige huisvesting	-82.931
	<u>-895.308</u>
Saldo huisvestingssubsidie	536.226
Besteed aan publieksactiviteiten of andere activiteiten	-352.121
Stand per 31 december 2017	<u>184.105</u>

TOELICHTING OP DE BALANS

Conform de voorschriften van het nieuwe 'Handboek verantwoording cultuursubsidies - Instellingen' verloopt de realisatie van de huisvestingssubsidie primair via de balans en wel via deze post 'Nog te besteden huisvestingssubsidie OCW'. Op basis van de daadwerkelijk gemaakt huisvestingskosten is het toegestaan een overeenkomstige subsidiebate te realiseren. In dit kader is binnen deze subsidie dekking gevonden voor de huur en de (directe) huisvestingskosten. Gezien het feit dat het RKD regelmatig externe expertise nodig heeft in het kader van de bijzondere huisvestings-situatie/-problematiek, is ook voor deze kosten (voornamelijk advieskosten) dekking gevonden bij de huisvestingssubsidie.

Tenslotte biedt het nieuwe Handboek de mogelijkheid om een deel van de niet bestede huisvestingssubsidie aan andere activiteiten in het kader van cultuurgoederen (cf. artikel 3.13 Rbr.) te besteden. In dat kader (onder verwijzing naar hetgeen hierover is opgemerkt in het bestuursverslag) is een bedrag van € 352.121 ten laste van de huisvestingssubsidie OCW gebracht ten behoeve van onze activiteiten. Dit bedrag is zodanig bepaald omdat het RKD het ongewenst acht dat een dergelijke post tot een toevoeging aan de Algemene Reserve zou leiden.

NIET UIT DE BALANS BLIKENDE VERPLICHTINGEN EN RECHTEN

Verplichtingen

Huurcontract

Het huurcontract met de Rijksgebouwendienst is op 31 december 2016 geëxpireerd. Op grond van de nieuwe Erfgoedwet is het RKD met ingang van 1 januari 2017 zelf verantwoordelijk voor haar huisvesting. Reeds sinds enige maanden worden onderhandelingen gevoerd met het Rijksvastgoedbedrijf over een nieuwe huurcontract. De huidige stand van zaken is dat er voorlopige nog enkele onoverbrugbare meningsverschillen bestaan, die het afsluiten van een nieuw contract op de korte termijn in de weg staan. De door het Rijksvastgoedbedrijf voorgelegde concept-huurovereenkomst bevat diverse bepalingen, die niet zijn in te passen in de financiële mogelijkheden van het RKD. Beide partijen zijn het er over eens dat ze het met elkaar oneens zijn. Ondanks de meningsverschillen verkennen beide partijen de mogelijkheden voor een oplossing van de situatie. Het RKD heeft toegezegd in ieder geval de huurnota voor 2017 te voldoen.

Contracten print- en fotokopieerapparatuur

Per 1 januari 2017 zijn nieuwe contracten afgesloten voor print- en fotokopieerapparatuur, met een looptijd tot 31 december 2020. De jaarlasten bedragen ca. € 4.000.

Rechten

Structurele subsidie OCW

Met ingang van 1 januari 2017 is de nieuwe cultuurnotaperiode inzake de subsidieverstrekking door het Ministerie van OCW van start gegaan. Deze periode beslaat de jaren tot en met 2020. Met ingang van deze nieuwe periode vormt de in 2015 aangenomen Erfgoedwet de wettelijke basis voor het erfgoedbeleid van de overheid; de Erfgoedwet geldt voor onbepaalde tijd tot wederopzegging. Subsidiebeschikking worden voor de periode voor één jaar afgegeven en dienen jaarlijks opnieuw worden aangevraagd.

De Erfgoedwet kent bepalingen voor de financiële vergoeding voor het uitvoeren van de wettelijke taak van erfgoedinstellingen tot de zorg voor het beheer van de collectie. De financiële vergoeding bestaat uit een component voor de huisvestingslasten en een component voor de kosten die worden gemaakt voor het beheer van de collectie. Het RKD heeft in dit kader op 27 september 2017 een beschikking van het Ministerie van OCW over 2018 ontvangen ter hoogte van in totaal ruim € 3,606 miljoen, respectievelijk ruim € 2,174 miljoen voor beheersactiviteiten collectie en € ruim 1,431 miljoen als vergoeding voor huisvestingslasten.

Een andere deel van de subsidie over de cultuurnotaperiode 2017-2020 blijft binnen de culturele basisinfrastructuur vallen. Deze activiteiten kunnen wijzigen en zijn vooral gericht op het publiek. De instellingen worden geacht hiervoor vierjaarlijks een plan te maken. Deze plannen worden beoordeeld door de Raad voor cultuur en daarna beslist het Ministerie van OCW over de subsidieverstrekking. Voor dit deel van de subsidie heeft het RKD wel een subsidiebeschikking (ook d.d. 20 september 2016) ontvangen over de vierjaarsperiode van 2017 tot en met 2020, en wel voor een totaalbedrag van ruim € 6,171 miljoen.

Legaat Vincenz Brenninkmeijer

In 1999 is door het RKD een legaat toegezegd uit het testament van Vincenz Brenninkmeijer. Dit legaat is in beheer bij Surrey Beheersmaatschappij. Het vruchtgebruik van het legaat ligt bij mevrouw Brenninkmeijer-van Boven. Bij overlijden van mevrouw Brenninkmeijer-van Boven komt dit bedrag aan het RKD toe. Aan het einde van 2017 was de omvang van het legaat € 175.334.

TOELICHTING OP DE CATEGORIALE EXPLOITATIEREKENING

BATEN	2017	Begroting 2017	2016
Directe opbrengsten			
<i>Publieksinkomsten</i>			
Publieksinkomsten binnenland	35.483	43.000	74.358
Totaal publieksinkomsten	35.483	43.000	74.358
<i>Publieksinkomsten binnenland</i>			
- Entreegelden	7.564	6.000	7.457
- Overige publieksinkomsten binnenland	27.919	37.000	66.901
Totaal	35.483	43.000	74.358
<i>Entreegelden</i>			
Het aantal bezoekers aan de studiezalen van het RKD in 2017 bedroeg ca. 4.500 bezoekers en daalde daarmee met ca. 6,2% ten opzichte van 2016 (ca. 4.800 bezoekers). Daaronder zijn veel studenten, onder meer van universitaire opleidingen kunstgeschiedenis.			
	2017	Begroting 2017	2016
<i>Sponsorinkomsten</i>			
Sponsoringbijdragen	5.000	20.000	10.000
Totaal sponsorinkomsten	5.000	20.000	10.000
<i>Overige directe inkomsten</i>			
Onderzoeksopbrengsten	66.446	90.000	88.400
Foto-opbrengsten	16.097	15.500	14.846
Publicatierechten	840	12.000	9.308
Overige	48.033	65.000	3.300
Totaal overige directe inkomsten	131.416	182.500	115.854
Indirecte opbrengsten			
Overige indirecte inkomsten	12.454	11.000	139
Totaal indirecte opbrengsten	12.454	11.000	139
Private middelen			
<i>Private middelen - private fondsen</i>			
- Mellon Foundation - Rembrandtdatabase	229.763		205.652
- IMAF Foundation - Mondriaan Oeuvrecatalogus	58.296		81.767
- Stichting Gieskes Strijbis - Mondriaan Oeuvrecatalogus	58.296		81.767
- VZW Natuurbehoud Pater David - Illuminare	31.941		-
- Prins Bernhard Cultuur Fonds - Leidse Kunstambachten	5.519		5.712
- Stichting Gieskes Strijbis - Leidse Kunstambachten	18.024		-
- Stichting Dioraphte - Leidse Kunstambachten	6.991		-
- Fonds21 - Geotagging	21.527		-
- Prins Bernhard Cultuurfonds - Geotagging	14.036		-
- Fondation Custodia	11.000		11.000
- Stichting Cornelis Hofstede de Groot	8.000		10.180
- Corning Museum of Glass - Glasarchieven	7.080		5.528
- Diverse private fondsen - Art & Project	24.286		-
- Diverse private fondsen - Gerson	12.985		18.595
- Stichting Vincent van Gogh - Van Gogh Worldwide	7.429		-
- Overige private subsidies en bijdragen	2.100		86.231
Totaal	517.273	1.075.287	506.432

TOELICHTING OP DE CATEGORIALE EXPLOITATIEREKENING

Subsidies

	2017	Begroting 2017	2016
Structurele subsidie OCW			
Onderdeel Culturele Basisinfrastructuur	1.542.870	1.550.216	3.650.754
Onderdeel Erfgoedwet - Collectiebeheer	2.174.517	2.169.927	
Onderdeel Erfgoedwet - Huisvesting	1.247.429	1.418.205	51.788
Totaal subsidie OCW	4.964.816	5.138.348	3.702.542

Structurele subsidie OCW - Algemeen

Met ingang van de nieuwe subsidieperiode 2017-2020 bestaat de subsidietoezegging van OCW uit drie delen. Allereerst is er de subsidieverlening inzake de culturele basisinfrastructuur voor de periode 2017-2020 op basis van de advisering door de Raad voor Cultuur. Over de gehele subsidieperiode bedraagt deze toezegging op het moment van vaststellen van deze jaarrekening ruim € 6,171 miljoen; voor 2017 bedroeg het toegezegde bedrag bijna € 1,543 miljoen.

Voorts bestaat de subsidieverlening op basis van de Erfgoedwet uit twee delen. Een deel voor de huisvesting en een deel voor het collectiebeheer. Op grond van de aan de Erfgoedwet gekoppelde 'Regeling beheer rijkscollectie en subsidiering museale instellingen', worden de beide deel-subsidies i.h.k.v. de Erfgoedwet in formele zin jaarlijks toegekend. Voor 2017 bedroegen de toegekende subsidies voor de twee genoemde onderdelen bedragen respectievelijk bijna € 1,431 miljoen en ruim € 2,174 miljoen.

In totaliteit bedroegen de structurele subsidietoezeggingen van OCW over 2017 bijna € 5,148 miljoen.

Structurele subsidie OCW - Erfgoedwet - Huisvesting

Voor een nadere toelichting op de wijze waarop deze post conform de vereisten van het nieuwe Handboek verantwoording cultuursubsidies - 'instellingen' tot stand is gekomen wordt verwezen naar de toelichting op de post 'Nog te besteden huisvestingssubsidie OCW in de balans.

Incidentele publieke subsidies

- Metamorfose - Kunstenaarsarchieven	59.360		-
- OCW - Additionele incidentele subsidie	197.842		-
- Stichting Van Gogh Museum - Retour de Paris	23.380		16.806
- NWO - Retour de Paris	17.009		19.753
- Metamorfoze - Glasarchieven	14.321		15.099
- Huygens ING - Archief Abraham Bredius	2.237		-
- Metamorfoze - Bijzonder Kleindrukwerk & Efemera	761		-
- Mondriaanfonds - Van Gogh Worldwide	12.878		-
- Stichting van Gogh Museum - Van Gogh Worldwide	5.795		-
- Stichting Kröller Müller Museum - Van Gogh Worldwide	3.963		-
- Overige publieke subsidies en bijdragen	668		161.089
Totaal	338.214	743.938	212.748

OCW - Additionele incidentele subsidie

Ultimo 2016 resteerde nog een bedrag van ruim € 740.000 van de in 2015 door OCW additioneel beschikbaar gestelde middelen in verband met Technische Vervangingsinvesteringen en met Veiligheid (kenmerk 896539). Gezien de bijzondere huisvestingsproblematiek van het RKD in het huidige KB-complex en in lijn met overeenkomstige bepalingen uit het nieuwe Handboek inzake niet bestede huisvestingssubsidie (zie bovenstaand) heeft OCW ingestemd met een verruiming ten opzichte van de oorspronkelijke bestedingsdoeleinden van deze middelen. In dat kader zijn in 2017 de aanloopkosten van RKD Research en de kosten van de reorganisatie gedekt uit deze additionele subsidiemiddelen.

TOELICHTING OP DE CATEGORIALE EXPLOITATIEREKENING

LASTEN

	2017	Begroting 2017	2016
Personeelslasten			
Personeelslasten beheer	938.727	789.337	770.041
Personeelslasten activiteiten	3.280.669	3.445.829	3.326.604
Totaal personeelslasten	4.219.396	4.235.166	4.096.645
Personeelslasten beheer			
Personeelslasten beheer met vast contract	522.289	670.087	326.010
Personeelslasten beheer met tijdelijk contract	167.577		202.903
Beheerslasten ingehuurd personeel	241.778	88.650	235.334
Overige personeelslasten	7.083	30.600	5.794
Totaal personeelslasten beheer	938.727	789.337	770.041
Activiteitenlasten personeel			
Personeelslasten activiteiten met vast contract	2.345.105	2.904.440	2.369.768
Personeelslasten activiteiten met tijdelijk contract	374.720		454.970
Activiteitenlasten ingehuurd personeel	530.956	510.289	472.953
Overige personeelslasten	29.888	31.100	28.913
Totaal personeelslasten activiteiten	3.280.669	3.445.829	3.326.604

Op 31 december 2017 zijn in totaal 56,33 fte's (in 2016, 54,0 fte's) in dienst. Dit betreft een totaal aantal van 65 medewerkers. Hiervan hebben 12,33 fte's (in 2016, 10,8 fte's) een dienstverband voor bepaalde tijd; een aantal van 15 medewerkers.

Met het oog op de Wet Normering Topinkomens, dient het RKD met ingang van 2014 gedetailleerde informatie te verstrekken over de bezoldiging van haar directeur/bestuurder en zakelijk directeur, respectievelijk de heer prof. dr. C.W.M. Stolwijk en mevrouw drs. M.S. Pondman.

Functie	Directeur/bestuurder	
	1-1 t/m 31-12-2017	1-1 t/m 31-12-2016
Duur dienstverband	1,0	1,0
Omvang dienstverband in fte	Nee	Nee
Gewezen topfunctionaris	Ja, echte	Ja, echte
Echte of fictieve dienstbetrekking		
Individueel WNT maximum	187.000	179.000
Bezoldiging		
Beloning	105.786	104.067
Belastbare onkostenvergoeding	6.141	6.140
Beloningen betaalbaar op termijn	21.927	21.448
Subtotaal	133.854	131.655
Onverschuldigd betaald bedrag	-	-
Totaal bezoldiging	133.854	131.655
Functie	Zakelijk directeur	
	1-1 t/m 31-12-2017	1-4 t/m 31-12-2016
Duur dienstverband	1,0	0,88
Omvang dienstverband in fte	Nee	Nee
Gewezen topfunctionaris	Ja, echte	Ja, echte
Echte of fictieve dienstbetrekking		
Individueel WNT maximum	187.000	119.333
Bezoldiging		
Beloning	93.994	57.062
Belastbare onkostenvergoeding	2.750	2.063
Beloningen betaalbaar op termijn	19.736	12.476
Subtotaal	116.480	71.601
Onverschuldigd betaald bedrag	-	-
Totaal bezoldiging	116.480	71.601

Ook de leden van de Raad van Toezicht vallen onder de WNT-regelgeving; de leden van de Raad van Toezicht van het RKD zijn onbezoldigd.

TOELICHTING OP DE CATEGORIALE EXPLOITATIEREKENING

Personeelkosten met vast/tijdelijk contract

De beheersing van de (structurele) personeelslasten vormde de afgelopen jaren een belangrijke doelstelling in de interne beheersing van de activiteiten van het RKD. Op basis van de bovenstaande gerealiseerde cijfers over 2017 kunnen we vaststellen dat deze voor wat betreft de personeelslasten beheer nagenoeg op de begroting 2017 liggen. Voor wat betreft de personeelslasten beheer liggen die zelfs onder de begroting 2017; helaas met als keerzijde de hierboven reeds aangehaalde onderscheiding van de externe projectbaten.

Lasten ingehuurd personeel beheer

De kosten voor externe inhuur van personeel lagen hoger dan begroot, doordat ter ondersteuning en begeleiding van de in het bestuursverslag nader genoemde ontwikkelingen een grote behoefte bestond aan externe expertise. Voorbeelden hiervan betreft de externe ondersteuning bij het (Europees) aanbesteden van RKDResearch, bij de planvorming inzake de toekomstige huisvesting, bij het opstellen van een meerjarig informatieplan, bij het opstellen van het publicatiebeleid en tenslotte inzake de ondersteuning bij de reorganisatie RKD on the Move. Zowel de aanloopkosten voor RKD Research en de advieskosten inzake de reorganisatie zijn gedekt met de in 2015 van OCW ontvangen additionele subsidie.

	2017	Begroting 2017	2016
Huisvestingskosten			
Huur	462.480	680.000	662.919
Dagelijks onderhoud	32.809	-	81.224
Overige huisvestingskosten	317.088	1.063.000	263.348
Huisvestingskosten	812.377	1.743.000	1.007.491

De huisvestingslasten worden ten opzichte van de begroting 2017 in (ruime) mate onderschreden. Dit heeft met name te maken met de eerder genoemde streefvoortgang in het huisvestingsdossier. Over de gehele linie zijn hierdoor de voor deze kosten begrote bedragen slechts beperkt aangesproken.

	2017	Begroting 2017	2016
Afschrijvingen			
Afschrijving verbouwingen	45.068	57.730	52.878
Afschrijving inventaris	4.654	56.250	3.498
Afschrijving automatiseringsapparatuur	67.769	41.023	134.575
Totaal afschrijvingen	117.491	155.003	190.951

	2017	Begroting 2017	2016
Overige lasten			
Overige beheerslasten	429.146	417.250	235.138
Overige activiteitenlasten	496.896	754.054	590.459
Totaal overige lasten	926.042	1.171.304	825.597

	2017	Begroting 2017	2016
Overige beheerslasten			
Kantoorkosten	59.270	75.500	62.631
Automatiseringskosten	59.906	116.000	44.221
Organisatiekosten	309.970	225.750	128.286
Totaal overige beheerslasten	429.146	417.250	235.138

Organisatiekosten

De overschrijdingen inzake de post 'Organisatiekosten' hebben voor een deel dezelfde achtergrond als de overschrijdingen inzake de post 'Lasten ingehuurd personeel beheer' zoals de advisering bij de huisvestingsproblematiek, RKDResearch, RKD on the Move, publicatiebeleid, etc. Voor een deel zijn deze kosten gedekt door de middelen uit de additionele subsidie OCW en bestemmingsreserves.

	2017	Begroting 2017	2016
Overige activiteitenlasten			
Materiële lasten collectie- en publieksfunctie			
Collectie-beheer en -behoud	59.384	33.900	148.962
Documentatiekosten	92.567	201.734	97.270
Publicatiekosten	23.182	57.500	49.228
Communicatiekosten	30.131	77.250	16.074
Overige activiteitskosten	86.632	198.670	96.121
Activiteitskosten Codart	205.000	185.000	182.804
Totaal overige activiteitenlasten	496.896	754.054	590.459

TOELICHTING OP DE CATEGORIALE EXPLOITATIEREKENING

Documentatiekosten

Deze post laat een aanzienlijke onderschreiding zien ten opzichte van de begroting 2017. Deze afwijking is met name het gevolg van het feit dat bij het project 'Rembrandt Database' veel minder met externe partners is samengewerkt dan oorspronkelijk begroot. Voor een deel zijn werkzaamheden door eigen personeel uitgevoerd, waarvoor extra dekking ontstond door deze onderschreiding. E.e.a. overigens met toestemming van de subsidiegever.

Overige activiteitskosten

Bij het samenstellen van de begroting worden de activiteitskosten van project voor zover mogelijk uitgesplitst in de verschillende kostencategoriën. Daarin slagen we ten tijde van het begrotingsproces maar ten dele, met als gevolg dat de post 'Overige activiteitskosten' gebruikt wordt om toch alle kosten van een project in de begroting op te (kunnen) nemen. Bij de realisatie van de projectkosten, worden deze echter vanuit de administratieve verwerking wel nauwkeuriger aan de juiste kostencategoriën toegerekend.

Activiteitskosten Codart

In de begroting 2017 en ook in de realisatie is een hoger bedrag dan in het verleden ten behoeve van Codart opgenomen. De additionele verhoging met € 20.000 was wat ons betreft bedoeld om het beoogde samenwerkingsproces te bevorderen. Aangezien dit proces inmiddels een andere wending heeft genomen is deze verhoging eenmalig gebleken. Voor 2018 is onze bijdrage weer terug op het niveau van de jaren 2016 en eerder. Tevens vindt er momenteel overleg plaats over het afsluiten van een 'dienstverleningsovereenkomst'.

	2017	Begroting 2017	2016
Rentebaten/-lasten			
Rentebaten	3.399	5.000	12.621
Rentelasten	-	22.500	
Totaal rentebaten/-lasten	3.399	-17.500	12.621

De rente is genoten over de liquide middelen, in het bijzonder over de saldi op spaarrekeningen. De rentelasten die in de begroting 2017 waren opgenomen hadden betrekking op een eventuele externe financiering van het digitaliseringsproject RKDRResearch. Uiteindelijk is in deze externe financiering voorzien door middel van een renteloos Toekomstfondskrediet van de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO).

OVERIGE GEGEVENS

Aan: de aandeelhouders en de raad van toezicht van Stichting RKD-Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

A. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2017

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2017 van Stichting RKD-Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis te 's-Gravenhage gecontroleerd. Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting RKD-Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis per 31 december 2017 en van het resultaat over 2017 in overeenstemming met de in Nederland geldende RJ-Richtlijn 640 Organisaties zonder winststreven.

De jaarrekening bestaat uit:

1. de balans per 31 december 2017;
2. de winst- en verliesrekening over 2017; en
3. de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting RKD-Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

B. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- het bestuursverslag.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de controle of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag in overeenstemming met RJ-Richtlijn 640.

C. Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur en de raad van toezicht voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met de in Nederland geldende RJ-Richtlijn 640 Organisaties zonder winststreven. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de organisatie in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de vennootschap te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de organisatie haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

De raad van toezicht is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de vennootschap.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de entiteit;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en

omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de onderneming haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een onderneming haar continuïteit niet langer kan handhaven;

- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met de raad van toezicht onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bevestigen aan de raad van toezicht dat wij de relevante ethische voorschriften over onafhankelijkheid hebben nageleefd. Wij communiceren ook met de raad van toezicht over alle relaties en andere zaken die redelijkerwijs onze onafhankelijkheid kunnen beïnvloeden en over de daarmee verband houdende maatregelen om onze onafhankelijkheid te waarborgen.

Utrecht, 3 april 2018

Conclude Accountants BV

drs. J.E. ten Hoor RA

BIJLAGEN

PRESTATIEVERANTWOORDING T.B.V. MINISTERIE VAN OCW

	2017		Activiteitenplan OCW		2016	
	Aantal	Aantal deelnemers	Aantal	Aantal deelnemers	Aantal	Aantal deelnemers
ACTIVITEITEN						
OPENBARE ACTIVITEITEN						
Lezingen	7	422	-	-	12	720
Vitrinetentoonstellingen	3	PM	-	-	2	PM
Internationale symposia	4	303	-	-	2	PM
Deelname TEFAF	1	PM	-	-	1	PM
Beoordelingsdagen	3	192	-	-	3	250
Rondleidingen	14	213	-	-	PM	PM
Totaal openbare activiteiten	32	1.130	-	-	20	970
BEZOEK WEBSITE						
Aantal bezoeken RKD Explore		901.656		-		
Aantal bezoeken RKD Studies		238.496		-		
Totaal aantal bezoeken RKD		1.140.152		-		
Aantal unieke bezoekers RKD Explore		511.064		-		
Aantal unieke bezoekers RKD Studies		PM		-		
Totaal aantal unieke bezoekers RKD		511.064		-		
Aantal bezochte pagina's RKD Explore		5.126.661		-		
Aantal bezochte pagina's RKD Studies		5.489.752		-		
Totaal aantal bezochte pagina's RKD		10.616.413		-		
Gem. aantal bezoekers/dag RKD Explore		2.470		-		
Gem. aantal bezoekers/dag RKD Studies		653		-		
Totaal gem. aantal bezoekers/dag RKD		3.123		-		
Gem. aantal bezochte pagina's RKD Explore		5,69		-		
Gem. aantal bezochte pagina's RKD Studies		23,02		-		
Totaal gem. aantal bezochte pagina's RKD		28,70		-		

Voor een nadere specificatie van de bovenstaande openbare activiteiten wordt verwezen naar het bestuursverslag. In het bijzonder naar de onderdelen 'Online bereik RKD en CODART in 2017' en 'Publieksactiviteiten', beiden op pagina 11.

Ten tijde van het indienen van de subsidie-aanvraag en het ontvangen van de subsidiebeschikking voor de subsidieperiode 2017-2020 zijn geen nadere kwantitatieve prestatieafspraken overeengekomen. Derhalve zijn geen vergelijkende cijfers ingevuld in de kolom 'Activiteitenplan OCW'.

De vergelijkende cijfers over 2016 inzake het bezoek van de website zijn niet opgenomen omdat de informatie nog niet in de vanaf 2017 gevraagde vorm beschikbaar was. Bovendien betrof dit verslagjaar het laatste jaar van de vorige subsidieperiode 2013-2016.

AANVULLEND OVERZICHT INZAKE MODEL T.B.V. MINISTERIE VAN OCW

	Collectie- beheer	Algemeen beheer	Totaal 2017
BATEN			
EIGEN INKOMSTEN			
Publieksinkomsten			
- kaartverkoop/entreegelden	7.564		7.564
- overige publieksinkomsten binnenland	27.919		27.919
Totaal publieksinkomsten	35.483	-	35.483
Overige directe inkomsten			
- sponsorinkomsten	5.000		5.000
- overige directe inkomsten	131.416		131.416
Totaal overige directe inkomsten	136.416	-	136.416
Totaal directe inkomsten	171.899	-	171.899
Bijdragen uit private middelen			
Indirecte inkomsten	12.454		12.454
Bijdragen uit private middelen			-
- private middelen - private fondsen	517.273		517.273
Totaal bijdragen uit private middelen	529.727	-	529.727
TOTAAL EIGEN INKOMSTEN	701.626	-	701.626
SUBSIDIES			
Structurele subsidie OCW			
- onderdeel Culturele Basisinfrastructuur	1.542.870		1.542.870
- onderdeel Erfgoedwet - Collectiebeheer	2.174.517		2.174.517
- onderdeel Erfgoedwet - Huisvesting	352.121	895.308	1.247.429
Totaal structurele subsidie OCW	4.069.508	895.308	4.964.816
Overige structurele publieke subsidies			
Totaal overige structurele publieke subsidies	-	-	-
Totaal structurele subsidies	4.069.508	895.308	4.964.816
Incidentele publieke subsidies			
- incidentele publieke subsidies	338.214		338.214
Totaal incidentele publieke subsidies	338.214	-	338.214
TOTAAL SUBSIDIES	4.407.722	895.308	5.303.030
TOTALE BATEN	5.109.348	895.308	6.004.656
LASTEN			
Personeelslasten	3.280.669	938.727	4.219.396
Huisvestingslasten	-	812.377	812.377
Afschrijvingen	-	117.491	117.491
Overige lasten	496.896	429.145	926.040
TOTALE LASTEN	3.777.565	2.297.740	6.075.305
SALDO UIT GEWONE BEDRIJFSVOERING	1.331.783	-1.402.432	-70.649
Rentebaten/-lasten	-	3.399	3.399
EXPLOITATIERESULTAAT	1.331.783	-1.399.033	-67.251
TOEREKENING inzake ALGEMEEN BEHEER	-1.399.033	1.399.033	-
EXPLOITATIERESULTAAT na toerekening	-67.251	-	-67.251